

'De juiste klant op het juiste traject'

**Een onderzoek naar de netto-effectiviteit van
het Rotterdamse reïntegratiebeleid voor het
ontwikkelen van klantprofielen**

februari 2006

Alex Hekelaar (SWA)
Wim Zwinkels (TNO)
Adriaan Braat (TNO)

© 2006 dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid [SoZaWe],
Sociaal-wetenschappelijke Afdeling, Rotterdam;
TNO, Hoofddorp.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de uitgevers.

Inhoudsopgave

Voorwoord		5
Leeswijzer		7
Samenvatting, conclusies en aanbevelingen		9
Hoofdstuk 1	Onderzoeksopzet	19
1.1	Achtergrond	19
1.2	Doel van het onderzoek	20
1.3	Wat is effectief?	20
1.4	Onderzoeksvragen	21
1.5	Onderzoeksmethodiek	21
1.6	Samenstelling analysebestand	22
Hoofdstuk 2	Werkwijze	23
2.1	Inleiding	23
2.2	Metten van effectiviteit	23
	2.2.1 Netto-effectiviteit	23
	2.2.2 Experimenteel model	24
	2.2.3 Multivariaat duurmodel	25
2.3	Ontwikkelen van profielen	26
	2.3.1 Definitie klantprofiel	26
	2.3.2 Doelgroepmethode	26
2.4	Samenstelling analysebestand	28
	2.4.1 Bronbestanden	28
	2.4.2 Onderzoeksgroep	29
	2.4.3 Resultaat	29
	2.4.4 Reïntegratieaanbod	30
	2.4.5 Klantkenmerken	32
2.5	Samenvatting	32
Hoofdstuk 3	Resultaten	35
3.1	Inleiding	35
3.2	Gehanteerde indeling in soorten trajecten	35
3.3	Bruto-effectiviteit	36
3.4	Netto-effectiviteit van reïntegratie	39
	3.4.1 Effecten van arbeidsmarktkenmerken	40
	3.4.2 Effecten van reïntegratie	41
	3.4.3 Netto-effectiviteit uitgesplitst naar aanbieder	42
3.5	Klantprofielen	43
	3.5.1 Besparing op uitkeringsduur als criterium	43
	3.5.2 Verwachte uitkeringsduurverkorting	44
3.6	Klantprofielen in relatie tot huidige beleid	51
3.7	Conclusies	54
Literatuurlijst		55

Bijlage 1	Toelichting samenstelling analysebestand	57
Bijlage 2	Indeling contracten april 2005 SoZaWe met indeling voor onderzoek	65
Bijlage 3	Gebruikte model	67
Bijlage 4	Tabellen met schattingsresultaten	71

Voorwoord

In opdracht van de directie van SoZaWe voert de Sociaal-wetenschappelijke afdeling (SWA) een meerjarig onderzoeksprogramma uit naar de resultaten van het Rotterdamse reïntegratiebeleid. In dit rapport doen we verslag van de tweede resultaatmeting¹ die de SWA in samenwerking met TNO heeft uitgevoerd. Deze meting heeft tot doel inzicht te verschaffen in de bijdrage die trajecten hebben geleverd aan het verkorten van de uitkeringsduur van WWB-gerechtigden op basis waarvan een meer effectief reïntegratiebeleid in de toekomst mogelijk wordt.

Hoewel het onderzoek primair dient ter ondersteuning van SoZaWe bij het vergroten van de effectiviteit van haar reïntegratiebeleid, achten we het rapport voor een breder publiek van belang. Gemeenten krijgen op het terrein van reïntegratie, maar ook op andere terreinen - steeds meer mogelijkheden om een eigen beleid te voeren, maar lopen daarbij ook grotere financiële risico's. Inzet van schaarse middelen daar (type klanten) waar ze het meest effectief zijn (bijdragen aan het behalen van het gestelde beleidsdoel) is dus van groot belang. Netto-effectiviteitsonderzoek is daarbij een zeer nuttig hulpmiddel, maar wordt nog opvallend weinig toegepast.

Dit rapport geeft inzicht in factoren die bijdragen aan uitkeringsduurverkorting bij bijstandsklanten, en in de toepassing van een specifieke vorm van netto-effectiviteitsonderzoek (duuranalysemodel) dat ook voor anderen - zoals beleidsmedewerkers in andere gemeenten, uitvoerders van reïntegratietrajecten en onderzoekers - op diverse beleidsterreinen waardevol kan zijn.

Het onderzoek heeft plaatsgevonden met medewerking van SoZaWe, het CWI en het UWV. Wij willen hier in het bijzonder onze dank uitspreken naar Ton van Mastrigt en Willem Huibregtse (CWI Zuidwest Nederland), Marike Brouwer (UWV) en Jos Mark, Milco van Doorn en Martin Lührman (dienst SoZaWe) voor het leveren van bestanden. Verder danken we de afdeling RWI (SoZaWe) en de leden van de begeleidingscommissie van het onderzoeksprogramma onder voorzitterschap van Dhr. M.F.G. Depla voor het leveren van de benodigde informatie en commentariëren van de notities en de tussentijdse rapportages.

Het eindrapport is een gezamenlijk product van TNO en SWA. Het hoofdstuk resultaten, de methodische verantwoording (bijlage 3) en de schattingstabellen (bijlage 4) zijn afkomstig van TNO. De overige hoofdstukken heeft de SWA voor haar rekening genomen.

Alex Hekelaar (SWA)

Wim Zwinkels (TNO)

¹ De eerste resultaatmeting vond plaats in 2003 en betrof een zogenaamd bruto-effectiviteitsonderzoek (Van der Aa e.a. oktober 2003).

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 geven we een korte beschrijving van de onderzoeksopzet. De achtergrond, de doelstelling, de onderzoeksvragen en werkwijze stellen we kort aan de orde. In hoofdstuk 2 gaan we – voor de belangstellenden - nader in op de gekozen onderzoeksmethode en de samenstelling van het analysebestand waarmee de duuranalyses zijn uitgevoerd. In hoofdstuk 3 volgen de resultaten van het onderzoek. We geven aan hoe we het analysebestand in de praktijk bij de duuranalyses hebben gebruikt om de effecten te beschrijven (modellering) en vermelden de uitkomsten van de bruto- en netto-effectmetingen van het reïntegratie-aanbod en de wijze waarop het laatste samenhangt met verschillende klantkenmerken.

In bijlage 1 vindt u een uitgebreide verantwoording van de keuzes die we hebben gemaakt bij het samenstellen van het analysebestand. In bijlage 2 volgt de indeling van het onderzochte reïntegratie-aanbod. Een uitgebreide technische verantwoording van het toegepaste duurmodel vindt u in bijlage 3 en bijlage 4 tenslotte bevat tabellen met schattingsresultaten.

We beginnen met een korte samenvatting van het onderzoek en vermelden daarbij de belangrijkste conclusies en aanbevelingen.

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

Samenvatting

Onderzoeksoepzet

De Sociaal-wetenschappelijke afdeling (SWA) en TNO hebben in opdracht van SoZaWe Rotterdam onderzoek gedaan naar de bijdrage die reïntegratietrajecten – middels uitstroom naar regulier betaalde arbeid - leveren aan het verkorten van de uitkeringsduur van bijstandsklanten. Het onderzoek vormt een basis voor de ontwikkeling van klantprofielen die een meer effectieve inzet van reïntegratieproducten in de toekomst mogelijk maakt.

Het belang van het onderzoek ligt in de invoering van de WWB die een (kosten)effectieve inzet van de gemeentelijke reïntegratiemiddelen noodzakelijk maakt.

De onderzoekspopulatie bestond uit alle tussen 1/1/2000 en 1/5/2004 lopende WWB-uitkeringsperiodes waarbinnen klanten tussen de 16 en 57,5 jaar oud waren en geen vrijstelling hadden van de arbeidsplicht. In totaal ging het om 86.182 uitkeringsperiodes, waarbij eenzelfde klant meerdere keren een uitkering kan hebben gehad.

Het onderzochte reïntegratieaanbod bestond uit de basisreïntegratie (2001 en 2003), de reïntegratieplus - waarbij we de werkervaringsplaatsen (WEP) op basis van inhoud en omvang apart hebben onderzocht - en het uitstroomspoor van het sociale activeringprogramma. We hebben – voorzover mogelijk – een nadere differentiatie gemaakt naar aanbieder, en de combinatie van trajecten met losse producten, zoals beroepsgerichte scholing en taalcursussen, onderzocht (zie tabel 1). Alleen bij de basisreïntegratietrajecten bleken de aantallen toereikend om het effect naar aanbieder te bepalen. In totaal hebben we de effectiviteit van 12.463 trajecten onderzocht.

Tabel 1 Indeling onderzocht reïntegratie-aanbod

Programma	Aanbieder
1. Basisreïntegratie	
<i>Kwartierenaanpak</i>	
1^e aanbestedingsperiode	<i>Alexander Calder, TMP Worldwide/ Hudson, Maatwerk, Kliq, B&A Aanzet</i>
2^e aanbestedingsperiode	<i>Alexander Calder, TMP Worldwide/ Hudson, Sagenn, Kliq, B&A Aanzet</i>
<i>Bijzondere groepen</i>	<i>Stedelijke Zorg (Kliq), Inburgering (Hudson), Jongeren (Four Star), allochtonen (SPAR), kunstenaars (Four Star)</i>
2. Basisreïntegratie in combinatie met	
- taalcursus	<i>Kaleos</i>
- beroepsgerichte scholing	<i>Matrix, Kaleos, Albeda, Erasmus Plus BV</i>
3. Reïntegratieplus (voormalig IBR)	<i>DMK, Via Werk, Catch en Match, Sagenn, Aanbouw, United Restart, Albeda</i>
4. Werkervaringsplaatsen (voormalig Werkstad)	<i>Stichting Instroomstelsel, Aanbouw, WerkBedrijf, DMK, Samenwerking Rijnmond, Sagenn</i>
5. Sociale activering	<i>Sagenn, Futuro, Challenge Sports</i>

Als succesmaat voor trajecten hebben we volledige uitstroom uit de uitkering middels regulier betaalde arbeid gedefinieerd. Omdat betrouwbare einddata van trajecten ontbraken, hebben we uitstroom naar werk aan het traject toegeschreven indien deze binnen de maximale trajectduur van 2 jaar werd gerealiseerd. Hierbij hebben we een periode van 3 maanden opgeteld voor realisatie van de uitstroom naar werk. In totaal gaan we dus uit van een werkingsduur van trajecten van 2 jaar en 3 maanden. Omdat WEP trajecten maximaal een jaar mochten duren, hebben we de werkingsduur van de WEP gesteld op 1 jaar en 3 maanden. Een traject is succesvol indien de klant hiermee binnen de gestelde effectduur uitstroomt naar regulier betaald werk. Als uitstroombdatum geldt de geregistreerde einddatum in het uitkeringenbestand van SoZaWe (peildatum 1 november 2004). Bij de WEP-trajecten hebben we een afwijkende werkwijze gehanteerd aangezien deelname aan een Wep-traject meestal direct gepaard gaat met uitstroom uit de uitkering. Bij de Wep-trajecten hebben we daarom als einddatum van de uitkering de einddatum van het traject genomen. Indien de einddatum ontbrak hebben we deze gesteld op één jaar en drie maanden na de start van het WEP-traject.

Bij het vaststellen van de *effectiviteit* van trajecten gaat het om de mate waarin de trajecten bijdragen aan een verhoging of verlaging van de kans op uitstroom naar werk. Daarnaast hebben we de effectiviteit van de trajecten - in het kader van mogelijke kostenbesparing voor de gemeente Rotterdam - omgerekend in maanden uitkeringsduurverkortung. Daarbij hebben we rekening gehouden met de kans dat klanten ook om andere redenen dan regulier betaalde arbeid uitstromen uit de uitkering. We weten niet hoe lang klanten na uitstroom uit de uitkering blijven. We hebben gekozen voor een horizon van maximaal 10 jaar.

Voor het bepalen en vergelijken van de effectiviteit van het reïntegratie-aanbod hebben we gebruik gemaakt van een zogenaamde standaardindividu. Dit is een gemiddelde bijstandsklant die op 30 april 2004 in de Rotterdamse bijstand zat. Dit individu is 58% vrouw en 42% man enzovoorts voor alle kenmerken. Vervolgens hebben we bij een gegeven aanbod telkens op één klantkenmerk gevarieerd. Sociale activering had echter te weinig casussen voor een betrouwbare uitsplitsing van de effectiviteit naar afzonderlijke klantkenmerken, zodat we daar het gemiddelde effect voor alle klantkenmerken gebruikt hebben.

Opbrengst van het onderzoek

Op basis van het onderzoek trekken we conclusies over de effectiviteit (duurverkortung) van het reïntegratiebeleid en de afzonderlijke programma's *in algemene zin* en over de *belangrijkste ingrediënten* (afzonderlijke klantkenmerken) voor de verdere ontwikkeling van klantprofielen. Het is nog niet mogelijk om in detail conclusies te trekken over het functioneren, en aanbevelingen te doen over het verbeteren, van het reïntegratiebeleid. Hiervoor zijn namelijk concrete toetsstenen (beleidsdoelstellingen en hiervan afgeleide meetbare targets) en meer diepgaande kennis over de werking van (de huidige) trajecten noodzakelijk. Bovendien spelen de kosten van reïntegratie in deze afweging een rol en deze laten we in dit onderzoek buiten beschouwing.

Daarom geven we tevens aan welke vervolgstappen nodig zijn om in de toekomst meer in detail uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit van het reïntegratie-aanbod en voor de verdere ontwikkeling van klantprofielen (combinaties van klantkenmerken). Klantprofielen die gebruikt kunnen worden bij het effectiever maken van de toeleiding, inkoop en aansturing van de reïntegratiemarkt voor bijstandsgerechtigden door SoZaWe Rotterdam.

Resultaten

In de onderstaande tabel is de kans uitgedrukt dat het standaard-individue binnen de maximale effectduur van het traject uitstroomt. Tevens vermeldt de tabel de behaalde duurverkortung in maanden als gevolg van de inzet van het traject.

Zonder traject stroomt nog geen 10% naar werk uit en is de uitstroom wegens overige redenen 19%. Door een traject stijgt de uitstroomkans naar 16% voor een basisreintegratietraject, 24% voor een reïntegratieplustraject en 16% voor sociale activering. De hoogste stijging wordt gerealiseerd door de werkervaringsplaatsen. De kans op uitstroom wegens overige redenen is gelijk of lager ten opzichte van het niet inzetten van een traject.

Zo bezien zijn de effecten van de basisreïntegratie met nog geen 16% zeer gering, echter ten opzichte van geen traject neemt de kans op uitstroom met 50% toe. Verder blijkt uit de tabel dat wanneer geen onderscheid wordt gemaakt naar uitstroom naar betaald werk en uitstroom om overige redenen een te negatief beeld wordt geschetst van de effectiviteit van trajecten.

Tabel 2 *Bruto- en nettoresultaten naar reïntegratie-programma*

Programma	Uitstroom percentage ¹⁾ (bruto-effect) %	Uitstroomkans ²⁾ overig (%)	Uitstroomkans ²⁾ kans naar werk (%)	Duurverkortung max. 10 jr. (netto-effect) maanden
Basisreïntegratie	12-37	19	16	4
Reïntegratieplus	13-28	18	24	10
Sociale activering	8-19	18	16	4
Werkervaringsplaatsen (WEP)	40-43	11	52	31
Geen traject	n.v.t.	19	10	n.v.t.

¹⁾ Er worden telkens 2 percentages genoemd. Het eerste percentage betreft het deel van de gestarte trajecten dat in de onderzoeksperiode tot regulier werk heeft geleid, bij het tweede percentage zijn daarbij de nog niet afgeronde trajecten buiten beschouwing gelaten.

²⁾ Kans dat een standaardindividue (gemiddelde bijstandsccliënt die 3 jaar in de uitkering zit) uitstroomt binnen 2 jaar en 3 maanden (WEP 1 jaar en 3 maanden) na start van het reïntegratietraject.

Conclusies

Effectiviteit reïntegratiebeleid

Reïntegratiebeleid werkt duurverkortend, uitstroomkans is laag

Het gevoerde reïntegratiebeleid heeft gemiddeld bij alle klantgroepen bijgedragen aan het verkorten van de uitkeringsduur door uitstroom naar regulier betaalde arbeid. Gemiddeld over alle bijstandsklanten is de uitstroomkans zonder traject in 2 jaar en 3 maanden 10%. Met een traject stijgt de kans op werk. Echter met uitzondering van de werkervaringsplaatsen, is de kans dat een reïntegratietraject voor een individuele bijstandsccliënt succesvol is, nog steeds gering.

Bijzondere aanpakken meest duurverkortend, opvallend grote duurverkortening bij WEP

Het meest duurverkortend zijn de werkervaringsplaatsen, gevolgd door reïntegratieplus, het uitstroomspoor van het sociale activeringprogramma en tenslotte het basisreïntegratieprogramma. Daarbij is binnen de basisreïntegratie het duurverkortende effect van de trajecten gericht op bijzondere groepen beduidend groter dan bij de algemene kwartierenaanpak. Het duurverkortende effect van de werkervaringsplaatsen (WEP) is - ook in vergelijking tot andere bijzondere aanpakken - opvallend groot.

Effectiviteit scholing en taalcurssussen hangt samen met het soort traject

Producten als scholing en taalcurssussen werken *in combinatie* met basisreïntegratietrajecten duurverlengend. Reïntegratietrajecten waar scholing een *integraal onderdeel* vormt van een beroepsgericht traject – zoals de reïntegratieplustrajecten - blijken meer duurverkortend te werken dan basisreïntegratietrajecten zonder scholingscomponent.

Effect klantkenmerken

Algemeen

Duurverkortening bij alle klantkenmerken

Bij vrijwel alle afzonderlijke klantkenmerken leidt de inzet van een traject tot een kortere uitkeringsduur. Er zijn geen hele grote verschillen tussen klantkenmerken in de mate waarin trajecten de duur van de uitkering weten te bekorten. We concluderen dat de verschillen in effectiviteit tussen trajectsoorten groter zijn dan de verschillen binnen trajectsoorten.

Bovengemiddelde duurverkortening bij 'kansarmen'

Opvallend is echter wel dat trajecten gemiddeld wat meer duurverkortend zijn bij de klantkenmerken waarvan bekend is dat zij – in 'objectieve' zin – een zwakkere arbeidsmarktpositie beschrijven ('kansarmen'). Het gaat dan om een hoge leeftijd (51-57), vrouwen, lange bijstandsduur (voor 1997 ingestroomd), een fase 4-indicering en klanten waarbij de klantmanager het scholingsniveau van de klant als belemmering voor arbeidsinschakeling ziet. Daarnaast blijkt ook bij fase 2-clienten en samenwonenden zonder kinderen, de inzet van een reïntegratietraject de uitkeringsduur bovengemiddeld te verkorten.

Uitgesplitst naar soort reïntegratie-aanbod

Volgorde effectiviteit reïntegratie-aanbod bij alle klantkenmerken gelijk

Uitgesplitst naar soort reïntegratie-aanbod (programma) blijft bij ieder afzonderlijk klantkenmerk het algemene beeld van de effectiviteit van de trajecten gehandhaafd. Het meest effectief bij alle afzonderlijke klantkenmerken is de WEP (m.u.v. benoemde² medische belemmeringen), gevolgd door reïntegratieplus en tenslotte gezamenlijk de sociale activering en basisreïntegratie.

Voor een gemiddelde klant (standaardindividu) is de WEP 27 maanden, en de reïntegratieplus 6 maanden meer duurverkortend dan de basisreïntegratie en de sociale activering. Het verschil tussen de WEP en reïntegratieplus is 21 maanden extra duurverkortening in het voordeel van de WEP. Hierbij zijn de effecten bepaald over een periode van 10 jaar en wordt rekening gehouden met een beperking van de effecten door uitstroom uit de bijstand wegens redenen anders dan werk.

"Kansarmen" bij ieder soort reïntegratie-aanbod succesvol

Ieder programma blijkt een sterk duurverkortend effect te hebben voor de 'kansarmen'. Op detailniveau bestaan overigens wel wat verschillen tussen de programma's. Zo doet de basisreïntegratie het *relatief* goed bij: jongeren, lager opgeleiden, eenoudergezinnen en minder goed bij de hoogopgeleiden. De reïntegratieplus behaalt *relatief* goede resultaten bij ouderen vanaf 51 jaar, hoger opgeleiden, samenwonenden, autochtonen, Antillianen, Kaapverdianen, Turken, bij klanten met door de klantmanager benoemde belemmeringen voor arbeidsinschakeling, fase 1, 2 en 4-geïndiceerden en de instroom voor 2000.

De sociale activering kan *relatief* het beste ingezet worden bij de middelbaar en hoger opgeleiden, tweede generatie allochtonen en de klanten die na 2000 zijn ingestroomd.

Binnen de WEP zijn er geen opvallend grote verschillen in effectiviteit. Vergeleken met andere trajectsoorten behaalt de WEP bij alle klantkenmerken meer uitkeringsduurverkortening en daarbij is de behaalde uitkeringsduur bij Marokkanen en Noord-mediterranen relatief groot ten opzichte van andere trajectsoorten.

Inzet trajecten

"Kansarmen" starten minder vaak traject

Het blijkt dat de klanten die in de praktijk de meeste baat hebben bij deelname aan reïntegratietrajecten - namelijk de genoemde 'kansarmen' - juist minder vaak een aanbod krijgen. Zo blijken trajecten minder vaak ingezet te worden bij vrouwen, lager opgeleiden en klanten met door de klantmanager benoemde medische belemmeringen.

De basisreïntegratie blijkt daarbij wat vaker te worden ingezet bij de wat kansrijkere klanten, dat wil zeggen klanten zonder door de klantmanager benoemde belemmeringen voor arbeidsinschakeling, fase 1-geïndiceerden en recente instroom in de uitkering (vanaf 2000). Allochtonen en jongeren nemen wat minder vaak deel aan een basisreïntegratietraject. Bij de reïntegratieplus bestaat de groep deelnemers wat vaker uit allochtonen en klanten waarvan de klantmanager vindt dat ze onvoldoende geschoold zijn. De groep deelnemers aan de reïntegratieplustrajecten bevat tenslotte minder hoogopgeleiden.

² De onderzochte belemmeringen betreffen registraties in GWS4all. Het gaat hier om een inschatting van de klantmanager. Daarom spreken we van door de klantmanager *benoemde* belemmeringen voor arbeidsinschakeling.

Sociale activering blijkt vaker ingezet te worden bij laagopgeleiden (VMBO), alleenstaanden, jongeren en cliënten met benoemde sociale belemmeringen. Ook de WEP-trajecten worden vooral ingezet bij laagopgeleiden (VMBO), bij fase 2-clieënten en bij cliënten zonder benoemde belemmeringen op het gebied van zorg voor kind(eren) en op medisch gebied.

Aanbevelingen

Toeleidingsbeleid

Meer gerichte inzet trajecten kan effectiviteit reïntegratiebeleid verhogen

In algemene zin blijkt dat deelname aan reïntegratietrajecten bij bijna alle onderzochte klantkenmerken aantoonbaar (significant) duurverkortend werkt. Echter de inzet van trajecten verloopt niet geheel optimaal. In de eerste plaats blijken er veel klanten te zijn die überhaupt niet of nauwelijks uitstromen en waar zonder succes trajecten voor worden ingezet. Ten tweede blijken klanten die op basis van bepaalde kenmerken meer baat hebben bij een bepaald aanbod niet altijd diegene te zijn die ook het meest naar dat aanbod worden toegeleid. Daarmee kan een wat meer gerichte inzet van trajecten de effectiviteit van het reïntegratiebeleid verhogen.

Meer "kansarmen" toeleiden

Omdat klanten die volgens een aantal 'harde arbeidsmarktkenmerken' als kansarm betiteld kunnen worden niettemin gemiddeld meer baat hebben bij het reïntegratieaanbod is het belangrijk dat deze groepen in de praktijk vaker toegeleid gaan worden en niet bij voorbaat al worden afgeschreven voor deelname aan trajecten.

In relatie tot het gevoerde toeleidingsbeleid geldt nog sterker dat het toeleiden van kansarmen de effectiviteit zal vergroten. Dit geldt met name voor de basisreïntegratie aangezien daar de meest kansrijken naar toegeleid worden.

Vaker toeleiden naar bijzondere aanpakken

Vanuit oogpunt van uitkeringsduurverkorting is het in algemene zin zinvol om vaker te kiezen voor een WEP- en reïntegratieplustraject in plaats van een basisreïntegratietraject. De verschillen zijn aanzienlijk. Zo blijkt dat bij de inzet van WEP-trajecten in vergelijking tot basisreïntegratie bij verschillende klantkenmerken een verwachte extra uitkeringsduurverkorting van minimaal 11 en maximaal 71 maanden optreedt. De reïntegratieplus blijkt bij klanten minimaal 2 en maximaal 62 maanden extra duurverkorting te geven ten opzichte van de basisreïntegratie.

Belangrijk blijft echter dat bij een verandering in het toeleidingsbeleid ook de kosteneffectiviteit in ogenschouw wordt genomen en de effectiviteit van deze aanpakken (WEP, reïntegratieplus) bij een verhoogde inzet wordt gemonitord.

Ontwikkeling reïntegratie-aanbod

Meer leer-werktrajecten

Zoals gezegd blijken de reïntegratieplustrajecten en de werkervaringsplaatsen voor alle onderzochte klantgroepen gemiddeld meer duurverkorting te geven dan de basisreïntegratietrajecten. Kenmerkend voor deze aanpakken is dat bij het opzetten en uitvoeren van de trajecten veelal wordt samengewerkt met werkgevers (vraaggericht) en vanuit beschikbare functies klanten worden benaderd, geselecteerd en middels een reïntegratietraject worden bijgespijkerd (scholing, werkervaring, taalbeheersing) om aan de betreffende functievereisten te kunnen voldoen.

Het belang van het beroepsgericht kwalificeren van klanten is nog groter wanneer we in ogenschouw nemen dat het aantal baanopeningen voor laagopgeleiden met name in de stedelijke ge-

bieden binnen de Rijnmondregio afneemt en op dit moment in geen verhouding staat tot het hoge aantal uitkeringsgerechtigden met een laag opleidingsniveau (van Nes e.a. 2005).

Vervolgstappen

De onderzoeksresultaten kunnen gebruikt worden voor het ontwikkelen van klantprofielen waarmee een effectievere management en uitvoering van het gemeentelijk reïntegratiebeleid mogelijk wordt. De concrete invulling van de profielen - en de (aanvullende) kennis en gegevens die hiervoor nodig zijn - hangt af van het doel dat de profielen in de toekomst moeten gaan vervullen.

Na het vaststellen van de beoogde functie van de klantprofielen kunnen combinaties van klantkenmerken (profielen) bij het reïntegratie-aanbod worden gezocht die optimaal samenhangen met het behalen van doelstellingen en targets.

Overigens zal bij het gebruik van klantprofielen rekening gehouden moeten worden met het feit dat reïntegratiedoelen van het beleid, maar ook reïntegratiemogelijkheden van klanten, veranderen over de tijd. Dit vraagt flexibiliteit in het instrumentarium. Ook kan de inhoud van trajectsoorten of de aanpak van individuele aanbieders inmiddels veranderd zijn, waardoor het baseren van het beleid op de onderzoeksresultaten in dit rapport niet zonder meer tot het optimale resultaat leidt. Dit vraagt om continue monitoring.

Gebruiksmogelijkheden klantprofielen

De onderzoeksresultaten kunnen gebruikt worden voor de ontwikkeling van een instrument waarmee een klantmanager bij een individuele klant het optimale traject kan bepalen. Daarbij kan bijvoorbeeld worden aangesloten bij de – door SoZaWe - ingezette ontwikkeling van een zogenaamde trajectenkiezer. Daarnaast is het mogelijk de onderzoeksresultaten te gebruiken voor de nadere invulling van het inkoopbeleid en bij het opstellen van empirisch gefundeerde prestatiecriteria voor trajectaanbieders. Door vervolgens het gehele uitkeringenbestand te segmenteren op basis van deze profielen kan de behoefte aan de verschillende reïntegratieprogramma's en aanvullende producten worden geschat en op basis van effectiviteitsmetingen worden bepaald welke resultaten van de aanbieders bij de verschillende klantgroepen verwacht mogen worden (prestatiecriteria). Afhankelijk van de functie(s) van de klantprofielen in het beleid kunnen deze nader ingevuld worden.

Vervolgonderzoek

Zowel voor het ontwikkelen van een effectieve trajectenkiezer als bij het bepalen van - naar reïntegratiebehoefden - homogene klantgroepen dient de basis (de effectiviteitsmetingen) zo betrouwbaar mogelijk te zijn en zoveel mogelijk aan te sluiten bij recente beleidsontwikkelingen. Periodieke vervolgmetingen en procesonderzoek kunnen hiervoor zorgen.

Daarbij zijn voor bepaalde typen profielen aanvullende gegevens noodzakelijk. Zo hebben we nog weinig zicht op de relatie tussen motivatie en leervermogen (competenties) van klanten en de (netto-)effectiviteit van het reïntegratie-aanbod.

Vervolgmeting met kosten en meer (betrouwbare) klant- en trajectgegevens

Uitgaande van de WWB is het kostenaspect in ieder geval van belang maar in ons onderzoek noodgedwongen buiten beschouwing gebleven. Om te kunnen vaststellen of de beperkte reïntegratiemiddelen goed besteed worden en een kosteneffectieve keuze van trajecten te maken bij klanten is

het noodzakelijk om de baten (besparing uitkeringskosten) en de lasten (kosten trajecten) tegen elkaar af te wegen. Het meest effectieve instrument, werkervaringsplaats, is namelijk ook het duurste. Het is aan te bevelen dit aspect bij een eventuele volgende meting mee te nemen. Een ander belangrijk aandachtspunt is de registratie van de uitstroomredenen – in het bijzonder uitstroom naar betaalde arbeid. Deze komt vaak niet overeen met de UWV-gegevens en ook binnen SoZaWe bestaan verschillende registraties. Het verdient aandacht tot een eenduidige definiëring en betrouwbare registratie te komen.

Naast het kostenaspect en een betrouwbare registratie van de uitstroomredenen zijn meer klant- en trajectgegevens nodig om tot werkzame klantprofielen in de toekomst te komen.

Veelbelovend is in dit opzicht de mogelijke invoering van een zogenaamde trajectenkiezer bij SoZaWe. Hiermee kan in principe informatie meer up-to-date gehouden worden en kan informatie worden geregistreerd die nu nog ontbreekt in de bestanden. Belangrijk daarbij zijn de meer subjectieve klantkenmerken (motivaties, gedragspatronen, competenties/leervermogen e.d.) en details omtrent het ingezette reïntegratieaanbod. Het is aan te bevelen deze gegevens mee te nemen in een volgende meting zodat meer in detail en betrouwbaarder de effectiviteit van instrumenten bij bepaalde klantgroepen kan worden bepaald. Door deze informatie weer te verwerken in de trajectenkiezer en – in meer brede zin – de vormgeving van het Rotterdamse reïntegratiebeleid – kan de effectiviteit verder vergroot worden en het instrument up-to-date worden gehouden.

Onderzoek naar de verschillende functies die scholing en taalcursussen vervullen

Het lijkt erop dat scholing en taalcursussen zowel een duurverlengend als een duurverkortend effect kunnen hebben. Duurverlenging kan het gevolg zijn van het feit dat men niet uitstroomt omdat men eerst de taalcursus of scholing afmaakt, voordat men op zoek gaat naar werk. In die zin kan inzet van scholing dus ineffectief zijn. Echter opgemerkt moet worden dat we niet de mogelijk lange termijneffecten – dat wil zeggen langer dan 2,5 jaar - van scholing en taalcursussen hebben gemeten. Bovendien kan er sprake zijn van een selectie-effect, namelijk ten aanzien van klanten met een slechte taalbeheersing. Aangezien we in onze dataset niet de beschikking hebben over het kenmerk taalbeheersing kunnen hier we niet voor corrigeren en zou de inzet van taalcursussen effectief kunnen zijn voor klanten die slecht Nederlands spreken binnen de onderzochte groep allochtonen.

Reïntegratietrajecten waar scholing een integraal onderdeel vormt van een beroepsgericht traject bleken meer duurverkortend te zijn dan basisreïntegratietrajecten zonder scholingscomponent. Omdat reïntegratieplustrajecten echter ook op andere punten een afwijkende werkwijze hanteren in vergelijking tot de basisreïntegratie is niet te zeggen in hoeverre de hogere effectiviteit het gevolg is van de inzet van scholing. Zo is deelname aan reïntegratieplustrajecten vrijwillig en worden potentiële deelnemers onder andere geselecteerd op basis van motivatie en vaardigheden. De basisreïntegratie is in principe veel minder selectief aan de poort en deelname is verplicht.

Kortom meer onderzoek is nodig naar de mogelijke functies die cursussen en opleidingen binnen reïntegratietrajecten vervullen bij de uitstroom naar regulier werk.

Procesonderzoek voor het nader vaststellen 'werkzame ingrediënten' in trajecten

Met het onderzoek hebben we een aantal vragen beantwoord rondom de effectiviteit van het gevoerde reïntegratiebeleid in Rotterdam. Het gaat dan vooral om de vragen die gericht zijn op de mate waarin trajecten effectief zijn, mede in relatie tot verschillende klantkenmerken. Tegelijkertijd

roept het onderzoek ook vele vragen op met betrekking tot de geconstateerde verschillen in effectiviteit tussen trajecten en de relatie met de onderzochte klantkenmerken.

Het gaat hierbij vooral om de zogenaamde 'waarom-vragen'.

Waarom zijn de werkervaringsplaatsen en – in mindere mate reïntegratieplustrajecten - zoveel effectiever dan de basisreïntegratietrajecten? Wat is hierbij het belangrijkste 'werkzame ingrediënt'? In hoeverre is de hogere effectiviteit bijvoorbeeld het gevolg van een selectie van klanten aan de poort (op niet onderzochte kenmerken), van de inzet van scholing en werkervaringsplaatsen, van de intensiteit en soort begeleiding, of van het werken met baanintenties of zelfs – garanties?

De gemeten effectiviteit van de trajecten in relatie tot de klantkenmerken roept vragen op zoals: Waarom hebben 'kansarmen' meer baat bij reïntegratietrajecten? Wat gaat er schuil achter de door de klantmanager geregistreerde belemmeringen? Waarom is de meerderheid van de onderzochte bijstandsklanten – met en zonder traject - niet uitgestroomd en wat kenmerkt de problematiek van de 'niet-uitstromers'?

Tenslotte is van belang om te weten in hoeverre de indeling die we hebben gemaakt van reïntegratietrajecten overeenkomt met de werkelijke differentiatie in reïntegratiepraktijken en in hoeverre de registraties een adequate weerslag vormen van deze praktijken.

Om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over wat werkt bij welke klanten en voor het beantwoorden van de zogenaamde 'waarom-vragen' is meer zicht nodig op het verloop van de achterliggende reïntegratieprocessen (de zogenaamde blackbox in ons onderzoek) en specifiek de inhoud van de geboden trajecten. Door periodiek procesonderzoek krijgen we en houden we zicht op de specifiek werkzame ingrediënten in trajecten bij bepaalde klantgroepen en de condities waaronder de trajecten optimaal functioneren. Op basis van deze inzichten zijn meer betrouwbare vervolgmetingen en aanbevelingen voor beleid mogelijk.

Hoofdstuk 1 Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk geven we een korte beschrijving van de onderzoeksopzet. Achtereenvolgens gaan we in op de achtergrond en het doel van het onderzoek, de onderzoeksvragen die we willen beantwoorden (onderzoeksvragen), de onderzoeksmethode die we hebben gekozen en de wijze waarop we het onderzoek hebben uitgevoerd.

1.1 Achtergrond

De Sociaal-wetenschappelijke afdeling (SWA) voert sinds 2003 in opdracht van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Rotterdam (SoZaWe) een meerjarig onderzoeksprogramma uit naar de resultaten van het Rotterdamse reïntegratiebeleid, de Agenda voor de Toekomst en de daarachter liggende processen en methodieken. Doel van het onderzoeksprogramma is SoZaWe ondersteunen bij het versterken van haar regiefunctie op het terrein van het Rotterdamse reïntegratiebeleid.

In 2003 heeft de SWA de eerste resultaatmeting uitgevoerd (Van der Aa e.a. oktober 2003). Deze vond plaats op het moment dat het landelijke en het Rotterdamse reïntegratiebeleid sterk gericht was op het behalen van aantallen trajecten en plaatsingen.

Met de invoering van de WWB is in het Rotterdamse reïntegratiebeleid de nadruk verschoven naar een effectieve inzet van reïntegratiemiddelen.

Daarbij beschouwt SoZaWe de mismatch tussen een klant en zijn mogelijkheden en de trajecten waarvoor men is aangemeld als belangrijkste probleem in de huidige praktijk.

Het is in dit kader dat SoZaWe een instrument wil ontwikkelen waarmee klantmanagers beter in staat zijn om bij een individuele klant een optimale doorverwijzing te maken. Gelijktijdig werkt SoZaWe aan verdere productdifferentiatie in het reïntegratie-aanbod zodat er meer mogelijkheden komen om een optimale match tussen klanten en trajecten te realiseren (voorbeelden zijn Work-first-aanpak, inzet korte trajecten/ losse producten zoals jobhunting e.d.). Tevens wordt het aanbod – met name de langdurige en kostbare (scholings- en werkervarings-) trajecten – kritisch tegen het licht gehouden.

Met de grotere financiële vrijheid binnen de WWB en het wegvallen van de verplichte uitbesteding vanaf 1 januari 2006 is er wat meer ruimte gekomen om te experimenteren met andere vormen van regievoering op de reïntegratiemarkt, bijvoorbeeld bij de inhoud van de contracten (o.a. doelgroepomschrijvingen en (bijbehorende) gedifferentieerde prestatiecriteria) en bij de vormgeving van de publiek-private samenwerking tussen SoZaWe, trajectaanbieders en werkgevers. Ook de samenwerking met andere ketenpartners wordt vanuit efficiëntie overwegingen nader ingevuld, zoals bij de vormgeving van de A/B-routering met het CWI.

1.2 Doel van het onderzoek

Op de verschillende terreinen van het reïntegratiebeleid (inkoop, toeleiding, ketensamenwerking) geldt dat verbeteringen alleen mogelijk zijn op basis van betrouwbare informatie over de werking en resultaten van het reïntegratie-aanbod bij verschillende 'typen' bijstandsklanten.

Daarom heeft SoZaWe opdracht gegeven tot een tweede resultaatmeting met als doel:

Het verkrijgen van meer inzicht in de effectiviteit van het ingezette reïntegratie-aanbod bij verschillende typen bijstandsklanten, op basis waarvan een meer effectieve inzet van reïntegratieproducten in de toekomst mogelijk wordt.

1.3 Wat is effectief?

Met de invoering van de WWB zijn volumebeheersing en schadelastbeperking de belangrijkste doelen geworden van het reïntegratiebeleid. Daarmee is niet alleen het feit of mensen uitstromen, maar ook hoe lang ze erover doen om uit te stromen - c.q. hoe lang ze in de uitkering blijven - van belang.

De effectiviteit van reïntegratietrajecten kan dus afgemeten worden aan de mate waarin zij bijdragen aan - een versnelde en duurzame - uitstroom uit de bijstand. Onderzoek naar de duurzaamheid van effecten van reïntegratietrajecten is erg bewerkelijk en was binnen ons onderzoek helaas niet mogelijk. In principe maakt het in het kader van volumebeheersing niet uit of het hier uitstroom naar betaald werk betreft. Mensen kunnen ook om andere redenen dan werkaanvaarding uitstromen, zoals verhuizing, overlijden, samenwonen e.d. Het meest zuiver is de effectiviteit van reïntegratietrajecten te beoordelen ten opzichte van het doel waarvoor ze ingekocht worden, en dat is deelname aan betaalde arbeid. Dat hebben we in dit onderzoek gedaan.

Naast de effectiviteit van trajecten is in het kader van de WWB ook de efficiency van belang. Struyven e.a. (2002) maken in dit kader een onderscheid in productieve en allocatieve efficiency. Productieve efficiency wordt bereikt als bepaalde goederen met een gegeven kwaliteit tegen de laagst mogelijke eenheidskosten worden geleverd. Allocatieve efficiency betekent dat schaarse middelen daar worden ingezet waar ze het meeste effect sorteren. Deze definities impliceren in de context van reïntegratie dat een traject niet efficiënt kan zijn als het niet ook in enige mate effectief is. De vraag naar efficiency kan dus pas beantwoord worden als eerst duidelijk is welke trajecten voor welke klantgroepen effectief zijn. Trajecten die niet effectief zijn (voor bepaalde groepen), zijn dan niet efficiënt, want er vindt geen optimale allocatie plaats.

Het bepalen van de efficiency vergt inzicht in de financiële kosten en baten van de inzet van trajecten, zoals de uitgaven aan trajecten en de besparingen op de uitkeringen, de zogenaamde kosteneffectiviteit van reïntegratie. Binnen de mogelijkheden van het onderzoek (beschikbare bronnen en doorlooptijd) was het helaas nog niet mogelijk om een voldoende betrouwbaar beeld hiervan te krijgen en daarom hebben we de kosteneffectiviteit en efficiency van het reïntegratiebeleid vooralsnog buiten beschouwing gelaten. Wel onderzoeken we mogelijke verbeteringen in de huidige allocatie van reïntegratietrajecten op basis van de effectiviteit naar klantkenmerken.

1.4 Onderzoeksvragen

In het onderzoek stond het beantwoorden van de volgende vragen centraal:

1. Welke bijdrage levert de inzet van (verschillende soorten) reïntegratietrajecten aan de uitstroomkans naar werk en de gemiddelde uitkeringsduur van bijstandsklanten van de gemeente Rotterdam?
2. Welke verschillen doen zich hierin voor per onderzocht klantkenmerk?
3. Welke verschillen zijn er in kenmerken tussen klanten die zijn toegeleid naar een bepaald soort reïntegratietraject en klanten waarvoor dit traject het meest effectief is gebleken?

Bij het bepalen van de invloed die trajecten hebben op de uitstroomkans zijn we uitgegaan van uitstroom naar regulier betaalde arbeid. Bij het berekenen van uitkeringsduurverkortingen hebben we - vanuit het oogpunt van schadelastbeperking - ook de uitstroom om andere redenen meegenomen.

Door het beantwoorden van de onderzoeksvragen levert het onderzoek op verschillende manieren een bijdrage aan de ontwikkeling van een meer effectief reïntegratiebeleid in Rotterdam.

In de eerste plaats biedt het onderzoek in algemene zin informatie over 'het nut' van het ingezette reïntegratiebeleid. Door veelal tegenvallende uitstroomcijfers van gemeentelijk reïntegratiebeleid wordt dit namelijk steeds vaker - ook afgezet tegen de vaak ogenschijnlijk grotere effectiviteit van het poortwachtersbeleid - in twijfel getrokken. Probleem is dat dit soort oordelen meestal gebaseerd zijn op onvolledige informatie. Men neemt namelijk niet in ogenschouw dat uitstroom uit de bijstand überhaupt laag is en daarmee trajecten ook bij tegenvallende uitstroomresultaten nog altijd effectief kunnen zijn. Effectief bijvoorbeeld in de zin dat deelname bijdraagt aan een snellere uitstroom van bijstandsklanten.

Ten tweede geeft het onderzoek inzicht in de effectiviteit van het huidige toeleidingsbeleid en de mogelijkheden om dit te verbeteren. Tenslotte biedt het onderzoek *een basis* voor het ontwikkelen van zogenaamde klantprofielen. Onder een klantprofiel verstaan we een combinatie van klantkenmerken die bij een gegeven soort reïntegratietraject kans biedt op een optimale duurverkortening. Profielen kunnen gebruikt worden bij het aanscherpen van het inkoopbeleid en bij de ontwikkeling van een diagnose- en toeleidingsinstrument voor klantmanagers.

1.5 Onderzoeksmethodiek

Na een vooronderzoek naar de mogelijkheden en verwachte opbrengsten van verschillende methoden om de onderzoeksvragen te beantwoorden, hebben we gekozen voor een zogenaamd netto-effectiviteitsonderzoek middels een duuranalysemodel op basis van bestandsgegevens. Deze methode is het meest betrouwbaar om *de bijdrage* van trajecten aan de uitstroomkans en uitkeringsduur vast te stellen. In hoofdstuk 2 gaan we uitgebreid in op de meerwaarde, maar ook op de beperkingen van de gekozen onderzoeksmethode.

In bijlage 3 vindt u een uitgebreide specificatie van het gebruikte duurmodel. De resultaten van het duurmodel kunnen uitgedrukt worden in uitstroomkansen en uitkeringsduren.

Klantkenmerken die in de praktijk bij een gegeven reïntegratieaanbod opvallend veel of juist weinig duurverkorting opleverden of zelfs duurverlengend werken, vormen de ingrediënten voor de ontwikkeling van een klantprofiel.

1.6 Samenstelling analysebestand

De empirische basis van het onderzoek wordt gevormd door verschillende bestanden. De diverse bestandsgegevens hebben we gebruikt voor het samenstellen van een zogenaamd analysebestand. Een bestand dat voldeed aan de eisen van het duurmodel en waarin – voorzover mogelijk – alle relevante variabelen zijn samengesteld.

Daarbij zijn we – in grote lijnen – als volgt te werk gegaan³.

In de eerste plaats hebben we een selectie gemaakt van alle klanten die tussen 1/1/2000 en 1/5/2004 op enig moment een bijstandsuitkering hadden. Vervolgens hebben we op uitkeringsniveau (een klant kan meerdere uitkeringen hebben gehad) de bijbehorende klant-, traject- en arbeidsgegevens gezocht. Daarvoor hebben we gebruik gemaakt van het uitkeringenbestand van SoZaWe (GWS4All), de bestanden van de trajectaanbieders, de in- en uitschrijvingsbestanden van het CWI en tenslotte een bestand met dienstbetrekkingen (UWV). Dit leverde na de nodige bestandsbewerkingen (schoonmaken, omzetten gegevens, koppelingen e.d.) een basisbestand op van zo'n 86.182 uitkeringsperioden. Met dit bestand hebben we de effectiviteitsanalyses uitgevoerd. Achtereenvolgens hebben we de algehele bruto- en netto-effectiviteit van het gevoerde reïntegratiebeleid vastgesteld en gekeken naar de netto-effectiviteit van de onderscheiden soorten reïntegratietrajecten. Daarna hebben we gezocht naar klantkenmerken die bij een bepaald aanbod een opvallend hoge of lage duurverkorting of zelfs duurverlenging tot gevolg hadden.

³ Voor een uitgebreide verantwoording van de gemaakte keuzes en de betrouwbaarheid en validiteit van de diverse gegevens, verwijzen we naar hoofdstuk 2 en bijlage 1.

Hoofdstuk 2 Werkwijze

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we nader in op de wijze waarop we het onderzoek hebben uitgevoerd. We behandelen de belangrijkste kenmerken van de onderzoeksmethodiek en de wijze waarop we het analysebestand hebben samengesteld.

We besluiten dit hoofdstuk met een samenvatting van de verwachte opbrengsten en de beperkingen van het onderzoek. Deze zijn deels inherent aan de gehanteerde onderzoeksmethodiek en deels het gevolg van de kwaliteit en beschikbaarheid van de benodigde gegevens.

2.2 Meten van effectiviteit

Er bestaan verschillende methoden om de effectiviteit van (het reïntegratie) beleid te bepalen.

We hebben gekozen voor een zogenaamd duuranalysemodel omdat deze – op de zuivere experimentele benadering na – de meest valide methode is om het effect van interventies op de reïntegratiekans te bepalen (De Koning e.a. januari 2005).

Dit type onderzoek - de zogenaamde 'timing of eventsmethode' - is tot op heden nog weinig toegepast in Nederland voor het vaststellen van de effectiviteit van reïntegratie (zie o.a. De Koning e.a. januari 2005), zeker waar het het gemeentelijk reïntegratiebeleid betreft. Tegelijkertijd zien we – vanuit de gemeenten en landelijk (ministerie Sociale Zaken en Werkgelegenheid)⁴ - een toenemende belangstelling hiervoor.

TNO heeft in samenwerking met SEO (Heyma e.a. 2003) voor het UWV onderzoek gedaan naar een doelgroepindeling voor de reïntegratie van WW'ers en WAO'ers. Het daar gehanteerde onderzoeksmodel ligt ten grondslag aan ons onderzoek.

We behandelen nu kort de belangrijkste kenmerken van deze onderzoeksmethode. Voor een uitgebreide technische verantwoording van het toegepaste model verwijzen we naar bijlage 3.

2.2.1 Netto-effectiviteit

Eén manier om de effectiviteit van het reïntegratiebeleid te bepalen is te kijken naar hoeveel en welke klanten uitstromen na deelname aan een traject. Dit is een voorbeeld van een zogenaamde bruto-effectmeting. In algemene zin gaat het bij een bruto-effectiviteitsonderzoek primair om de vraag hoeveel en welke deelnemers aan een interventie het vooraf beoogde doel bereiken (bijv. uitstroom naar werk) en welke niet. De eerste resultaatmeting naar de effecten van het Rotterdamse reïntegratiebeleid (Van der Aa e.a. 2003) betreft een bruto-effectiviteitsonderzoek, een ander voorbeeld is het uitstroomonderzoek in de regio Rijnmond van Kuijpers en Lemmens (2004).

De praktijk wijst echter uit dat klanten ook zonder traject aan het werk komen. Reïntegratietrajecten kunnen dus in principe ook ingezet worden bij groepen die zonder traject een baan gevonden

⁴ Zie o.a. brief van Staatssecretaris van Hoof (1 maart 2005) aan de tweede kamer waarin hij laat weten dat meer inzicht in de effectiviteit van gemeentelijk reïntegratiebeleid en benchmarking noodzakelijk is.

zouden hebben. Dit wordt in de wetenschappelijke literatuur aangeduid als de zogenaamde *deadweight loss* van reïntegratie-instrumenten. In bruto-effectmetingen wordt hier niet voor gecorrigeerd. Netto-effectmetingen doen dat wel.

In algemene zin staat bij netto-effectiviteitsonderzoek de vraag centraal welke bijdrage een interventie heeft geleverd aan het beoogde resultaat, met inachtneming van de mogelijke invloed van andere factoren (zie bijv. De Vos e.a. 2005, Heyma 2003).

De 'netto-effectiviteitsmeting' is de meest zuivere methode om onze onderzoeksvragen te beantwoorden. Het gaat ons namelijk om *de bijdrage* die trajecten leveren aan het verkorten van de uitkeringsduur (beoogde resultaat) en om inzicht te krijgen in welke producten bij welke klantenmerken het grootste effect hebben. Niettemin is het tevens van belang om te weten *hoeveel* klanten al of niet aan het werk gaan na deelname aan een traject. We zullen bij het presenteren van de resultaten naast de netto-effectiviteit van de trajecten daarom ook de bruto-resultaten vermelden.

Bijzonder van belang is om te onderzoeken of er groepen klanten zijn die niet of nauwelijks aan trajecten deelnemen en of er groepen zijn die – met en zonder traject - niet of nauwelijks uitstromen naar regulier betaalde arbeid. Voorwaarde om netto-effectiviteitsonderzoek te kunnen doen is namelijk dat bij elke deelnemer controlepersonen bestaan die qua waargenomen kenmerken op de deelnemer lijken (De Koning e.a. januari 2005). In geval van een werkelijk sluitende aanpak is een netto-effectiviteitsonderzoek daarom onmogelijk.

2.2.2 Experimenteel model

Bij het vaststellen van het netto-effect van interventies zou je idealiter willen weten wat er was gebeurd als dezelfde persoon niet had deelgenomen aan het traject. Was hij of zij dan sneller of juist minder snel uitgestroomd naar betaald werk, of was er geen verschil geweest? Dit is natuurlijk onmogelijk vast te stellen. Daarom zijn er verschillende modellen en analysetechnieken ontwikkeld om met dit probleem om te gaan (zie o.a. De Vos e.a. 2005, De Koning e.a. januari 2005, Heyma e.a. 2003). Al deze methoden gaan in de basis uit van hetzelfde ontwerp: het experimentele model.

In een experimenteel design wordt uitgegaan van twee groepen. Een experimentgroep die wel en een controlegroep die niet aan een interventie wordt blootgesteld. Beide groepen dienen op relevante kenmerken - dat wil zeggen kenmerken die mogelijk van invloed zijn op de uitstroomkans naar betaald werk - zoveel mogelijk gelijk te zijn. Tevens dient de interventie waarvan het afzonderlijke effect wordt onderzocht een 'vast gegeven' te zijn, dat wil zeggen dat hierbinnen in de praktijk geen verschil is in werkwijze en ingezette producten die het uiteindelijk resultaat kunnen beïnvloeden.

Bij een zuiver experiment wordt een 'omvangrijke' aselechte steekproef getrokken uit de potentiële groep van deelnemers. De individuen uit de steekproef worden aselekt verdeeld over beide groepen. De ene groep (experimentgroep) wordt behandeld en de andere niet of krijgt eventueel een placebo (de controlegroep). Tenslotte worden beide groepen voldoende lang gevolgd om na te gaan of de experimentele groep een hogere uitstroomkans heeft middels betaalde arbeid dan de controlegroep (De Koning e.a. januari 2005).

De praktijk van het beleidsonderzoek is echter geheel anders. Klanten worden niet aselekt naar trajecten gestuurd, deelnemers en niet deelnemers staan niet bloot aan dezelfde omgevingsfactoren, toedienen van placebo's gebeurt - vanuit praktische en ethische overwegingen – vrijwel

nooit en binnen de beleidspraktijk krijgen onderzoekers meestal weinig tijd om klanten (langere tijd) te volgen. Daarom is zuiver experimenteel onderzoek op het terrein van beleidsevaluaties een zeldzaamheid (De Koning e.a. januari 2005).

Vaak is het echter wel mogelijk en nastrevenswaardig om het zuivere experimentele model te benaderen. We spreken dan van een zogenaamd quasi-experimenteel model (Rossi e.a. 2003). Er zijn overigens ook methodologen die van mening zijn dat hierbij in het geheel geen sprake meer is van een experimenteel design (De Koning e.a. januari 2005). Binnen de quasi-experimentele designs wordt op verschillende wijzen getracht om te gaan met de genoemde problemen. Zo is er bijvoorbeeld een techniek waarbij bij iedere deelnemer, een niet-deelnemer wordt gezocht die op zoveel mogelijke punten overeenkomt (matching). Betrouwbaarder is echter het gebruik van multivariate-analysetechnieken. Ook het door ons toegepaste duurmodel is gebaseerd op multivariate analyses van verschillende klant-, traject-, uitkering- en arbeidsmarktgegevens. Een belangrijk kenmerk hierbij is echter dat afhankelijk van de situatie in de tijd – namelijk wel of geen deelname aan een traject - eenzelfde klant tot de experimentgroep of tot de controlegroep kan behoren.

Het (quasi) experimenteel model kent in het algemeen een aantal beperkingen. We zullen hier niet uitgebreid op ingaan⁵. De belangrijkste tekortkoming is dat het reïntegratieproces zelf grotendeels verborgen blijft (een zogenaamde 'blackbox') en allerlei – niet of deels empirisch gefundeerde - aannames worden gemaakt over de inhoud van de gepleegde interventies.

2.2.3 Multivariaat duurmodel

Als onderzoekstechniek hebben we gekozen voor een zogenaamd multivariaat duurmodel. Een uitgebreide toelichting op dit model vindt u in bijlage 3. Met dit model is het mogelijk te voorspellen wat de kans is om uit te stromen naar betaald werk op een gegeven tijdstip na aanvang van de uitkering. Deelname aan trajecten is daarbij één van de factoren wiens bijdrage (netto-effect) op de uitstroomkans wordt bepaald. Voordeel van het duurmodel is dat rekening wordt gehouden met het feit dat: klanten ook zonder trajecten uitstromen (de zogenaamde a-priori uitstroomkans), dat hun a-priori uitstroomkans in de tijd kan veranderen (bijvoorbeeld conjunctuur, leefsituatie e.d.) en dat rekening kan worden gehouden met selectiviteit. Er is sprake van selectiviteit wanneer de kans dat men een traject start niet voor iedereen gelijk is. Dit is vooral een probleem als de deelnamekans samenhangt (correleert) met de a-priori arbeidsmarkt kans.

In de praktijk blijken overigens de mogelijkheden die duurmodellen bieden om deze problemen het hoofd te bieden sterk beperkt te worden door de beschikbare data en de voor onderzoek beschikbare tijd en geld. Correctie voor selectie-onzuiverheid is technisch complex en daarmee erg bewerkelijk. Bovendien lossen deze technieken niet alle problemen op (De Koning e.a. januari 2005).

Omdat de uitstroomkans naar betaalde arbeid ook van toevalsfactoren afhangt, spreken we van een zogenaamd *kans*model. De resultaten van het duurmodel kunnen uitgedrukt worden in uitstroomkansen en uitkeringsduren.

⁵ Zo veronderstelt het experimenteel model een 'eenvoudige' lineaire causaliteit tussen factoren en uitstroom als een 'simpele' optelsom van deze factoren. De complexiteit van de situatie waarbinnen een bepaald effect teweeg wordt gebracht, blijft verborgen. Voor een uitgebreide behandeling van de beperkingen van het experimenteel model zie Pawson en Tilly (1997), Dekker (2004) en Ziegelaar (2004)).

2.3 Ontwikkelen van profielen

Naast het vaststellen van de algehele effectiviteit van het gevoerde reïntegratiebeleid is ons onderzoek gericht op het ontwikkelen van klantprofielen. Ook hiervoor vormt het duuranalysemodel de basis, waarbij de uitkeringsduur tot uitstroom centraal staat. De mogelijkheden voor het ontwikkelen van klantprofielen worden echter beperkt door de kenmerken van de beschikbare data. We hebben gekozen voor een zogenaamde doelgroepbenadering op basis van omvangrijke databestanden. Vanwege de beperkingen van de beschikbare databestanden en omdat binnen SoZaWe Rotterdam het werken met klantprofielen in de uitvoering van het reïntegratiebeleid aan het begin staat van een ontwikkelingstraject, leveren we op dit moment alleen de belangrijkste ingrediënten voor de klantprofielen. We gaan nu nader in op de betekenis en het nut van klantprofielen en de wijze waarop we een aanvang hebben gemaakt bij het ontwikkelen hiervan.

2.3.1 Definitie klantprofiel

Een klantprofiel is in algemene zin een omschrijving van de eigenschappen en kenmerken van een klant of groep klanten (Stimulansz maart 2004). Voor het reïntegratiebeleid gaat het om kenmerken die bepalend geacht worden voor de reïntegratiemogelijkheden en arbeidsmarktkansen van een klant, zoals persoonskenmerken (demografie, persoonlijke omstandigheden), arbeidsmarkt-kwalificaties (werkervaring, scholing e.d.) competenties, gedrag en motivatie van een klant (Stimulansz maart 2004).

Onder een klantprofiel verstaan we in ons onderzoek een combinatie van eigenschappen en kenmerken van een klant die bij een bepaald aanbod - ten opzichte van het gemiddelde (zogenaamd standaardindividu) - de uitkeringsduur aanzienlijk bekort of niet of nauwelijks effect heeft op deze duur, of zelfs duurverlengend werkt. In ons onderzoek leveren we de ingrediënten voor dergelijke profielen - dat wil zeggen de klantkenmerken die afzonderlijk sterk samenhangen met de effectiviteit van het aanbod. Dit is nog niet hetzelfde als een klantprofiel aangezien de effectiviteit van combinaties van klantkenmerken niet simpelweg de optelsom is van de samenstellende delen. Zo kunnen er zich verschillende interactie-effecten tussen de diverse factoren voordoen.

Klantprofielen kunnen gebruikt worden om het klantenbestand te segmenteren, dat wil zeggen in te delen in verschillende groepen met een onderscheidend profiel. Deze informatie kan onder andere gebruikt worden bij het aanscherpen van het inkoopbeleid. Daarnaast kunnen profielen gebruikt worden om op individueel niveau te bepalen of het zinvol is om een traject in te zetten en zo ja, welk soort traject de meeste kans biedt op het beoogde resultaat tegen minimale kosten.

2.3.2 Doelgroepmethode

Klantprofielen kunnen op verschillende manieren worden samengesteld. De invulling is afhankelijk van de wijze waarop de profielen gebruikt gaan worden en de kenmerken van de beschikbare gegevens. In ons onderzoek konden we slechts uitgaan van bestandsgegevens. Deze bleken vooral informatie te bevatten over demografie (leeftijd, geslacht, gezinssituatie, etniciteit) en formele afstand tot de arbeidsmarkt (scholingsniveau, fasering, vrijstelling sollicitatieplicht en belemmeringen). Meer subjectieve gegevens zoals motivaties en competenties, maar ook het (arbeidsmarkt)

gedrag van klanten e.d. ontbraken. Het verzamelen van dergelijke gegevens is erg kostbaar en tijdrovend, en was binnen de kaders van dit onderzoek niet mogelijk.

Onze methode komt hiermee het meest overeen met de zogenaamde doelgroepmethode (Stimulanz 2004, Radar 2004). Uitgangspunt daarbij is dat combinaties van (objectieve) kenmerken van groepen klanten meestal ook leiden tot vergelijkbare mogelijkheden op de arbeidsmarkt en ondersteuningsbehoeften. Op basis van deze methode kan op basis van een aantal objectieve kenmerken van klanten de optimale samenstelling van het reïntegratie-aanbod worden bepaald.

In de Verenigde Staten wordt al langer met dergelijke methoden gewerkt. De Koning e.a. (2005) halen in hun literatuurstudie Amerikaans onderzoek aan waaruit zou blijken dat de techniek van 'statistische profilering' al meer dan 15 jaar in de Verenigde Staten wordt toegepast en daar zou hebben bijgedragen aan besparingen op uitkeringsgelden. Onderzoek zou tevens uitwijzen dat profilering de meeste kans biedt op succes als de inzet van instrumenten mede wordt gebaseerd op kennis over de effectiviteit van instrumenten voor de verschillende cliëntgroepen.

Ons onderzoeksmodel heeft overigens de volgende meerwaarde t.o.v. de profilingsmethode: wij kunnen voor alle klanten (nieuwe instroom *en* het zogenaamde zittende bestand) de uitstroombans *op ieder moment in de tijd* bepalen.

De Koning e.a. (2005) constateren belangrijke beperkingen van de 'statistische profilingsmethode'. Zij wijzen op het feit dat psychologische en sociaal-culturele factoren niet worden meegenomen, factoren die volgens hen wel van invloed zijn op de herintredingskans. Onderzoek zou hebben uitgewezen dat individuele oordelen van consultants over genoemde kwalitatieve factoren op zichzelf een lage voorspelkracht hebben. Een beter alternatief is – aldus De Koning e.a. (2005) - cliënten bij instroom een vragenlijst te laten invullen met vragen over kwalitatieve aspecten.

Ook uit bruto-effectiviteits- en procesmatig onderzoek (Van der Aa e.a. (juni 2005, februari 2005, 2003), Hekelaar en Van Berkel 2000) is gebleken dat het al of niet succesvol verloop van activerings- en reïntegratieprocessen mede bepaald wordt door de wijze waarop klanten tegen hun eigen situatie aankijken (perceptie mogelijkheden en belemmeringen, wensen en perspectieven), de wijze waarop klanten met situaties omgaan en in staat zijn 'te veranderen' of te leren (gedragspatronen/ 'Leidmotieven', competenties e.d.) etc.⁶ Zo bleek de standaardaanpak van de basisreïntegratie vooral succesvol bij: deelnemers die gemotiveerd waren om aan het werk te gaan, die een flexibele beroepswens hadden of die een beroepswens hadden die aansloot bij het bestaande aanbod van de reïntegreerder. Uit de eerste resultaatmeting (Van der Aa e.a. 2003) bleek dat aangemelde klanten vaker succes hadden (vergroting arbeidsparticipatie) middels een reïntegratietraject wanneer zij bij voorbaat meer vertrouwen hadden in: hun eigen arbeidsmarktkansen en dat deelname aan het traject hun kansen op werk zouden vergroten.

Hierbij gaat het om kenmerken die niet in de bestanden zijn vastgelegd en die alleen in gesprekken met klanten boven tafel zijn te krijgen. Bovendien is met name dit type klantkenmerken geen statisch gegeven. Ze veranderen door de tijd. Veel data uit bestanden beschrijven echter de situatie op één moment in het verleden.

⁶ Zodoende bestaan er ook andere benaderingen voor het ontwikkelen van klantprofielen. Stimulanz (2004) noemt bijvoorbeeld - naast de genoemde doelgroepbenadering - de leidmotievenmethode en de competentiemethode.

Een tweede beperking van het gebruik van bestandsgegevens bleek de beperkte (onderzoekbare) mate van gedetailleerdheid in het aanbod. Naast het gegeven feit dat een groot deel van de gemeentelijke reïntegratie een standaardaanpak betreft, zijn de omschrijvingen in (verantwoordings-) bestanden weinig gedetailleerd en zeggen bovendien soms ook weinig over de reïntegratiepraktijk (Van der Aa e.a. februari 2005).

Een derde beperking is de 'gedateerdheid van de gegevens'. Voor de duuranalyses hebben we – aangezien we nadere uitsplitsingen willen maken van effecten naar aanbod- en klantkenmerken – een groot aantal casussen nodig. Daardoor zijn we aangewezen op gegevens over een langere onderzoeksperiode in het verleden. Bij grote veranderingen in omstandigheden (zoals instrumentarium en klantgroepen) is de waarde van een dergelijk onderzoek voor het bijsturen van het huidige beleid beperkt. Bovendien is onderzoekstechnisch een experimenteel design waarbij zowel een voor (ex-ante) als een nameting (ex-post) wordt gemaakt, betrouwbaarder dan wanneer alleen een nameting plaatsvindt zoals in ons onderzoek.

2.4 Samenstelling analysebestand

Vanuit verschillende gegevensbronnen hebben we een analysebestand samengesteld dat we voor de duuranalyses hebben gebruikt.

Het uiteindelijke analysebestand bevatte 86.182 uitkeringsperiodes die op enig moment tussen 1 januari 2000 en 1 mei 2004 liepen en de – voorzover mogelijk op die periode – van toepassing zijnde klant-, traject-, uitkerings- en arbeidskenmerken. We geven nu een korte beschrijving van de wijze waarop dit bestand tot stand is gekomen.

De eerste stap bestond uit het koppelen van allerlei bronbestanden. De volgende stappen betrof het definiëren van de onderzoeksgroep, het te onderzoeken resultaat, het reïntegratie-aanbod en de klantkenmerken.

2.4.1 Bronbestanden

We hebben in het onderzoek gebruik gemaakt van verschillende bronnen van informatie: het uitkeringenbestand van SoZaWe (GWS4all), de verantwoordingsbestanden van de trajectaanbieders, CWI-bestanden en UWV-gegevens.

Op basis van eerdere ervaringen en gesprekken met verschillende deskundigen (o.a. klantmanagers, bestandsbeheerders) hebben we een inschatting gemaakt van de inhoud en betrouwbaarheid van deze bestanden.

In algemene zin bevat GWS4all de meeste informatie en vormt de basis van ons onderzoek. Hierin zijn diverse klantkenmerken te vinden (demografie, arbeidsmarktkwalificaties, belemmeringen voor arbeidsparticipatie) en uitkeringsgegevens (o.a. soort, duur en hoogte van de uitkering).

Ook bevat GWS4all de nodige informatie betreffende de participatiestatus van klanten. Zo wordt de trajectdeelname en uitstroomreden, waaronder uitstroom naar werk, geregistreerd. Probleem is echter dat deze gegevens - met name in het verleden – niet altijd (betrouwbaar) werden vastgelegd.

Daarom hebben we het UWV geraadpleegd om op basis van de daar geregistreerde dienstbetrekkingen vast te stellen of en wanneer iemand aan het werk is gegaan.

Met de bestanden van de trajectaanbieders hebben we informatie verkregen over het feit of en wanneer iemand een traject is gestart en om welk soort traject (in algemene zin) het hierbij ging. Helaas bleken de plaatsingsgegevens en beëindigingsdata van de trajecten onvoldoende betrouwbaar. De CWI-bestanden zijn gebruikt als aanvulling op GWS4all – om met meer zekerheid en op meerdere momenten in de tijd de fasering, het opleidingsniveau en de etniciteit te bepalen. De CWI-bestanden bevatten bovendien aanvullende informatie betreffende het arbeidsverleden en het wensberoep van de klant.

De zogenaamde declaratiebestanden van de trajectaanbieders bevatten veel gedetailleerde informatie omtrent de losse producten die bij klanten zijn ingezet en de kosten die hiervoor bij SoZaWe zijn gedeclareerd. Echter deze bestanden waren ten tijde van het onderzoek nog niet geschikt voor nadere analyse.

Bij de WEP-trajecten hebben we een afwijkende werkwijze gehanteerd. Daarbij zijn we uitgegaan van de plaatsingsgegevens uit de WEP-bestanden. De omslag van gesubsidieerde naar reguliere arbeid – zeker bij dezelfde werkgever - is namelijk niet uit de door ons gebruikte UWV-bestanden af te leiden. Deze werkwijze kan overigens een onderschatting van de effectiviteit van de WEP-trajecten tot gevolg hebben. De beëindigingsreden van een WEP-traject wordt namelijk opgegeven door de werkgever die het WEP-traject verzorgt. De vraag is in hoeverre deze werkgever op de hoogte is – en registreert- wanneer een klant bij een andere werkgever regulier aan het werk gaat.

Door in het onderzoek de gegevens uit de vier bestanden te combineren hebben we een uitgebreid basisbestand samengesteld. Binnen dit bestand hebben we vervolgens de onderzoeksgroep bepaald en een indeling gemaakt van het behaalde resultaat, de te onderzoeken interventies en de relevante klantkenmerken. We gaan hier nu kort op in. Voor een uitgebreide onderbouwing van de achterliggende keuzes verwijzen we naar bijlage 1.

2.4.2 Onderzoeksgroep

De eerste stap die we hebben gezet is het selecteren van de onderzoeksgroep. Daarbij is het belangrijk om op te merken dat in het duurmodel (zie bijlage 3) wordt uitgegaan van uitkeringsperioden en niet van klanten. Op basis van startdatum van het huidige reïntegratiebeleid, de formele doelgroepomschrijving en de trajectdeelname in de praktijk hebben we alle WWB- en IOAW/Z-uitkeringen geselecteerd die tussen 1 januari 2000 en 1 mei 2004 liepen, waarbinnen de bijstandsgerechtigde tussen de 16 jaar en 57,5 jaar oud was en geen officiële vrijstelling van de arbeidsplicht had gedurende de gehele uitkeringsperiode.

De experimentgroep bestaat uit uitkeringsperioden waarbinnen een op regulier betaalde arbeid gericht reïntegratietraject heeft plaatsgevonden. De controlegroep zijn de uitkeringsperioden waarbinnen een klant niet aan een dergelijk aanbod heeft deelgenomen. Eenzelfde klant kan in verschillende perioden dus tot de controle- en tot de experimentgroep behoren.

2.4.3 Resultaat

Het beoogde resultaat van reïntegratietrajecten is klanten doen uitstromen naar betaalde arbeid. Hoewel ook partiële uitstroom, de duurzaamheid van uitstroom en de kosteneffectiviteit bij het evalueren van het reïntegratiebeleid van belang zijn, valt dit buiten de mogelijkheden van ons onderzoek. Uitstroom naar gesubsidieerde arbeid is binnen het huidige reïntegratiebeleid geen beoogd einddoel.

Bij het vaststellen van de effectiviteit van reïntegratietrajecten zijn we daarom uitgegaan van beëindiging van uitkeringsperioden middels volledige uitstroom naar regulier betaalde arbeid. Als einddatum geldt de datum laatste uitkering (zogenaamde lu-datum) in het uitkeringenbestand. Een uitzondering vormen de Werkervaringsplaatsen, de zogenaamde Wep-trajecten. Dit is een vorm van gesubsidieerde arbeid en deelname gaat gepaard met uitstroom uit de uitkering. In het onderzoek beschouwen we de Wep (zie 2.4.4) als een op reguliere arbeid gericht traject en daarom nemen we als einddatum van de uitkering niet de beëindigingsdatum uit het uitkeringenbestand maar de (gestelde) einddatum van het Wep-traject.

2.4.4 Reïntegratieaanbod

Bij reïntegratie-interventies kan het in principe om diverse producten gaan: zoals intensieve begeleiding, groeps gesprekken, oriëntatie- en motivatiecursussen, sollicitatietrainingen, taaltrainingen, scholing, arbeidsbemiddeling, etc.). De beschikbare bestanden bevatten echter weinig informatie over de inhoud van de trajecten. Zodoende bleek het alleen mogelijk om op grote lijnen een differentiatie te maken binnen het reïntegratie-aanbod: namelijk naar reïntegratieprogramma, inzet aanvullende producten (scholing, taalcursus, jobhunting) en naar aanbieder. De door ons gemaakte indeling (zie bijlage 2) komt in grote lijnen overeen met die van het gemeentelijk kader voor het reïntegratiebeleid en is in detail in overleg met de opdrachtgever vastgesteld.

Drie programma's

In de Rotterdamse kadernotitie wordt uitgegaan van het model van de arbeidsmarktladder (gemeente Rotterdam, april 2001). Op basis van deze ladder is het reïntegratie-instrumentarium door SoZaWe op hoofdlijnen georganiseerd in drie programma's: het basisreïntegratieprogramma, het reïntegratieplusprogramma en sociale activering. Dit zijn de sporten op de ladder die uiteindelijk tot betaald werk moeten leiden (dienst SoZaWe, 24 september 2003). Binnen sociale activering – in de nieuwe programma-indeling aangeduid als het gemeenschapstakenplan - worden 2 sporen onderscheiden. Alleen Spoor 1 is op betaald werk gericht en daarmee voor ons onderzoek interessant.

De Werkervaringsplaatsen (WEP) hadden – i.t.t. de Wiw-dienstbetrekkingen en de I/D-banen - duidelijk uitstroom naar regulier betaalde arbeid als doel. Hoewel de werkervaringsplaatsen officieel behoren tot het reïntegratieplusprogramma behandelen we ze apart omdat het hier om een ander product gaat: gesubsidieerde werkervaringsplaatsen. De overige reïntegratieplustrajecten betreffen met name scholingstrajecten met baangarantie of –intentie.

Binnen alle drie programma's komen naast het meer algemene aanbod specifieke doelgroepgerichte aanpakken (bijvoorbeeld jongeren, bijstandsmoeders, allochtonen) voor.

Het is de afstand tot de arbeidsmarkt van de deelnemers die in algemene zin op papier het belangrijkste verschil aangeeft tussen de drie programma's. In principe is bij de doelgroep van het basisreïntegratieprogramma de afstand tot de arbeidsmarkt het kortst, bij reïntegratieplus en WEP is deze groter en bij gemeenschapstaken het grootst. Zodoende wordt bij reïntegratieplus en WEP gewerkt met intensieve scholings- en werkervaringstrajecten van respectievelijk maximaal 2 en 1 jaar, terwijl basisreïntegratietrajecten kort dienen te zijn, maar niettemin maximaal 2 jaar mochten duren. Scholing en werkervaringsplaatsen – voorzover die worden ingezet – binnen de basisreïntegratie zijn kortdurend. Een ander belangrijk verschil tussen de basisreïntegratie en reïntegratieplus is de rol van de werkgevers. Hoewel onder invloed van de conjuncturele ontwikkelingen de 'harde'

baangaranties bij aanvang van het traject steeds meer zijn komen te vervallen, was er binnen de onderzoeksperiode nog wel sprake van een zogenaamde baanintentie. In de werkwijze van reïntegratieplus werd veelal uitgegaan van een vastgesteld einddoel (soort baan) en een daaraan gekoppeld opleidingsaanbod. Hierbij werden vervolgens passende (o.a. qua vaardigheden, leercapaciteiten en motivatie) deelnemers gezocht (Hekelaar en Van Toorn juli 2004). Bij de basisreïntegratie werd meestal in algemene zin aan de arbeidsmarktvaardigheden van klanten gewerkt en met de klant naar bestaande baanopeningen in de markt (vacatures) gezocht (Van der Aa e.a. februari 2005). Tenslotte was deelname aan reïntegratieplustrajecten vrijwillig en aan basisreïntegratietrajecten verplicht.

Vervolgens is het interessant om binnen de drie programma's de effectiviteit van de trajecten nader uit te splitsen.

Gezien de minimale aantallen die nodig zijn om zinvolle uitspraken te kunnen doen bleek het overigens alleen mogelijk om binnen de kwartierenaanpak van de basisreïntegratie de resultaten nader uit te splitsen naar de aanbieder van de trajecten (zie hoofdstuk 3).

In de twee aanbestedingsperioden waarop ons onderzoek betrekking heeft, zijn er vijf verschillende kwartierbedrijven werkzaam geweest. Daarnaast was er één basisreïntegratiebedrijf dat stadsbreed de zogenaamde 'tweedekanstrajecten' verzorgde.

Daarnaast is het mogelijk een onderscheid te maken binnen de basisreïntegratie naar doelgroepaanpakken en algemene aanpakken (kwartierbedrijven). De persoonsgebonden budgetten vallen op dit moment ook onder het basisreïntegratieprogramma, maar de effectiviteit hiervan was nog niet onderzoekbaar. Daarnaast zijn nog andere aanpassingen gemaakt in het reïntegratieprogramma. Zo is de Workfirst benadering ingevoerd en worden korte trajecten (jobhunting) ingezet voor kansrijke klanten. Deze aanpakken zijn nog maar kortgeleden gestart en de effectiviteit hiervan kon daarom nog niet worden vastgesteld.

Uit onderzoek naar de inhoud van de reïntegratietrajecten en het verloop van de reïntegratieprocessen (o.a. Van der Aa e.a. februari 2005, Van der Aa e.a. juni 2005) bleek overigens dat de differentiatie in de werkwijze van de basisreïntegratiebedrijven in Rotterdam beperkt is en het aanbod sterk gestandaardiseerd. De benadering wordt vooral gekenmerkt door het stimuleren van een brede (her-)oriëntatie op werk en arbeidsmogelijkheden, ontwikkeling van sollicitatievaardigheden, sollicitatieactiviteiten en zelfwerkzaamheid van klanten (Van der Aa e.a. februari 2005). Hierbij maakten de basisreïntegratiebedrijven gebruik van merendeels vastliggende producten en programma's.

Aanvullende producten

Aanbieders kunnen eventueel aanvullende – door SoZaWe ingekochte - taalcurssussen of beroepskwalificerende opleidingen en jobhunting inzetten. Omdat scholing al een integraal onderdeel vormt van veel reïntegratieplustrajecten en gezien de minimale benodigde aantallen om effecten te kunnen meten was alleen het effect scholing en taalcurssussen in combinatie met de basisreïntegratie onderzoekbaar. De gebruikte bestanden gaven helaas geen nadere informatie over de inhoud van de aanvullende scholing.

2.4.5 Klantkenmerken

We hebben de bronvariabelen met klantgegevens bewerkt – bijvoorbeeld samengevoegd en gecategoriseerd - om ze relevanter te maken voor ons onderzoek. Relevant betekent dat we op basis van eerder onderzoek verwachten dat ze in belangrijke mate samenhangen met het verloop van het reïntegratieproces en aansluiten bij de wijze waarop het beleid klanten in groepen indeelt.

Op basis van relevantie en beschikbaarheid hebben we in het analysebestand drie soorten klantkenmerken onderscheiden: demografie, sociaal-economische situatie en persoonlijke omstandigheden.

De demografische gegevens, zoals leeftijd, geslacht, gezinssituatie, leeftijd en aantal kinderen, etniciteit waren zo goed als compleet. Helaas kenden we de gezinssituatie maar op één moment in de tijd. Bij de variabele etniciteit hebben we een nader onderscheid gemaakt tussen eerste en tweede generatie allochtonen.

Ook de sociaal-economische gegevens, zoals opleiding, fasering, bijstandsduur van de klanten waren (redelijk) compleet. Echter van ongeveer tweederde van het bestand hadden we geen informatie over het arbeidsverleden (het laatste beroep) en het zogenaamde wensberoep. Deze gegevens waren dus maar beperkt bruikbaar.

Een laatste categorie achtergrondkenmerken betrof de persoonlijke omstandigheden van klanten. Op basis van de voorwaarden en belemmeringen voor arbeidsparticipatie die klantmanagers hebben ingevoerd, hebben we een aantal variabelen aangemaakt die betrekking hebben op de soort belemmeringen waarmee klanten volgens de klantmanager kampten, zoals onvoldoende scholing, hoge leeftijd, zorg kinderen, sociale en medische situatie. In bijlage 1 vindt u een gedetailleerd overzicht van de gebruikte klantkenmerken.

Hier stuiten we op de genoemde beperkingen van het gebruik van bestandsgegevens en blijkt het belang van aanvullende dataverzameling, vooral waar het de motivationele kenmerken, (verborgen) competenties en het gedrag van klanten betreft.

2.5 Samenvatting

We hebben gekozen voor een zogenaamd netto-effectiviteitsonderzoek op basis van multivariate duuranalyses van bestandsgegevens.

Deze methode geeft – binnen de gestelde kaders van het onderzoek – het meest betrouwbaar antwoord op de gestelde onderzoeksvragen. Zo kunnen we bepalen welke invloed factoren afzonderlijk – hebben op de uitstroomkans naar werk van bijstandsklanten. Tevens kunnen we aangeven wat de *bijdrage* is van trajectdeelname – naast allerlei andere mogelijk oorzakelijke factoren – aan het verkorten van de *uitkeringsduur* van bijstandsklanten die tot de doelgroep reïntegratie behoren. De netto-effectiviteitsmetingen vormen tenslotte een betrouwbare basis voor de ontwikkeling van zogenaamde klantprofielen (statistische profilering) waarmee een meer effectieve inzet van reïntegratie-instrumenten mogelijk is.

De aanpak kent echter ook een aantal beperkingen. In algemene zin gaat het hier om de beperkingen van het ex-post quasi experimenteel model waar het onderzoek een voorbeeld van is. In het kort komt het erop neer dat het reïntegratieproces zelf grotendeels verborgen (een blackbox)

blijft en selectiviteitsproblemen kunnen voordoen, die maar ten dele ongedaan gemaakt kunnen worden.

Een tweede beperking is dat we uitgaan van bestandsgegevens zodat niet alle belangrijke factoren onderzocht kunnen worden (zoals houdingskenmerken) en er zich betrouwbaarheids- en validiteitsproblemen kunnen voordoen. Zo gaan we uit van bestandsgegevens die voor een ander doel zijn vastgelegd dan onze onderzoeksdoeleinden en voor een deel de interpretatie van de klantmanager betreffen. Daarbij zijn het gegevens die op één moment in het verleden zijn geregistreerd en die de situatie in de betreffende onderzoeksperiode wellicht niet goed weergeeft. Bij de meer harde kenmerken (bijvoorbeeld demografie) doen de genoemde problemen zich in minder mate voor dan bij meer 'subjectieve kenmerken', zoals motivaties en belevingen. Verder blijkt dat de onderzoekbare differentiatie in soorten reïntegratietrajecten beperkt is. Dit is het gevolg van het feit dat – in ieder geval binnen de basisreïntegratie- veelal gewerkt wordt met een standaardaanpak en dat de bestaande differentiatie niet (betrouwbaar) uit de bestanden te halen valt. Door gebruik van gegevens uit het verleden valt tenslotte de effectiviteit van nieuwe aanpakken – zoals de Workfirst benadering – niet te bepalen.

De consequenties van deze beperkingen zijn dat we op basis van het onderzoek uitspraken kunnen doen over de mate waarin verschillende (objectieve) factoren – waaronder trajectdeelname – *samenhangen* met de uitstroomkans naar werk en de duur dat men in de uitkering blijft. In algemene zin kunnen we ook bepalen bij welke klantenkenmerken een bepaald type reïntegratieaanbod het meest effectief is. We kunnen echter niet in detail – en voor 'nieuwe aanpakken' - bepalen welke soorten trajecten bij welke type klanten een optimaal resultaat opleveren. Met de gehanteerde onderzoeksmethodiek kunnen we ook geen uitspraken doen over *de wijze waarop* trajecten eventueel hebben bijgedragen aan uitkeringsduurverkorting. Daarmee blijft ook verborgen wat precies "het werkzame element" is in de reïntegratieaanpak bij verschillende klantgroepen. Kortom we kunnen antwoord geven op de vraag of (vroegere) trajecten hebben gewerkt en – tot op zekere hoogte - voor wie, maar niet waarom het heeft gewerkt en wat precies het werkzame element is in de betreffende aanpakken. Om een effectief reïntegratiebeleid te kunnen voeren is ook inzicht in dit soort vragen van belang. Het onderzoek is daarmee te beschouwen als een soort van nulmeting waarbij vervolgonderzoek nodig is om ook de meer kwalitatieve aspecten, de effectiviteit van nieuwe aanpakken en om de processen in beeld te krijgen.

Hoofdstuk 3 Resultaten

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren we het analysemodel en de onderzoeksbevindingen. In paragraaf 2 gaan we in op de modellering. In paragraaf 3 gaan we in op de effectiviteit van het Rotterdamse reïntegratiebeleid. We onderscheiden daarbij voor de verschillende soorten trajecten de bruto- en de netto-effectiviteit. De laatste splitsen we ook uit naar aanbieder.

In paragraaf 4 differentiëren we de effectiviteit naar klantkenmerken om op basis daarvan klantprofielen te ontwikkelen. We drukken de effectiviteit daarbij uit in uitkeringsduurverkorting waarbij we rekening houden met de invloed van uitstroom door andere redenen dan werk.

3.2 Gehanteerde indeling in soorten trajecten

We hebben een driedeling gemaakt in: basisreïntegratie, reïntegratieplus en sociale activering.

Basisreïntegratie

Binnen de basisreïntegratie zijn de trajecten van de eerste en tweede aanbestedingsprocedure uitgesplitst, ook al kenden ze dezelfde aanbieder. Bijzondere groepen binnen de basisreïntegratie zijn apart onderscheiden.

Eveneens is een additioneel effect geschat voor taalcursussen en scholing in combinatie met een basisreïntegratietraject, mits deze binnen 12 maanden voor of na aanvang van het traject gestart is. Dit effect wordt uniform verondersteld voor alle soorten basisreïntegratietrajecten.

Reïntegratieplus

Binnen de reïntegratieplus is geen onderscheid gemaakt naar aanbieder. Jobhunting is niet meegenomen (zijn ook niet veel trajecten). Taalcursussen en of scholing zijn niet apart onderscheiden binnen de reïntegratieplus. Veelal vormen deze activiteiten al onderdeel van het reïntegratieplustraject en worden ze niet nog eens apart geregistreerd.

Sociale activering

Bij sociale activering zijn alleen de trajecten gericht op uitstroom naar werk meegenomen. Hieronder vallen de trajecten gericht op jongeren, uitgevoerd door Futuro en Challenge Sports en de sociale activeringstrajecten van Sagenn. De overige trajecten zijn beschouwd als voortraject. Aanvankelijk was het de bedoeling om de invloed van deze voortrajecten te schatten (dus het verschil tussen het effect van sociale activering met en zonder voortraject) maar er zijn te weinig voortrajecten die binnen 2 jaar gevolgd worden door een werkgericht traject om dit effect goed vast te stellen.

WIW-WEP (werkervaringsplaatsen)

In het analysemodel zijn de In- en doorstroombanen (I/D) en WIW-dienstbetrekkingen niet als reïntegratietraject meegenomen, daar deze in de praktijk geen uitstroom naar regulier betaalde

arbeid als doel hadden (zie ook paragraaf 2.4.4 en bijlage 1). Ook zijn personen die in een dergelijk traject zaten niet in de controlegroep opgenomen, aangezien ze mogelijk in de regeling 'vast' zaten en niet actief op zoek waren naar regulier werk. In dit onderzoek is daarom alleen de effectiviteit van de WIW-werkervaringsplaatsen (WEP) bepaald.

3.3 Bruto-effectiviteit

Het totaal aantal trajecten waarover we beschikken is 25.861, waarvan 1.968 werkervaringsplaatsen. Van 19.805 trajecten weten we zeker dat ze zijn gestart. We gaan daarbij uit van de datum geaccordeerd trajectplan en - indien deze datum ontbreekt in de registratie - van de datum waarop de eerste activiteit plaatsvond. Verder blijkt er een trendmatige daling in de uitstroom te zijn vanaf ongeveer half mei 2004. We nemen na deze datum steeds minder uitstroom naar werk waar. Daarom hebben we ervoor gekozen om alleen trajecten met een aanvangsdatum voor 1 mei 2004 op te nemen en ook de bijstandsduren tot die datum te censureren. Er resteren dan 15.749 trajecten.

We hebben taalcursussen, school- en voortrajecten niet als afzonderlijke trajecten beschouwd waarvan de effectiviteit bepaald wordt. Ook andere restricties, waaronder minimale uitkeringsduur van een week en minimale duur van trajecten, beperken het aantal voor analyse geschikte trajecten. Uiteindelijk houden we 12.463 trajecten over, waarvan 953 WEP trajecten.

In de onderstaande tabel is het resultaat van de gestarte reïntegratietrajecten weergegeven. Dit zijn dus trajecten waarvan een valide datum geaccordeerd trajectplan of datum eerste activiteit beschikbaar is. Aangezien einddata niet betrouwbaar zijn werken we met een maximale 'werkzame' termijn van trajecten. Binnen contracten is de maximale duur van een traject gesteld op 2 jaar waarbij uitstroom binnen 3 maanden na afloop nog als succes voor het reïntegratiebedrijf wordt geteld. Voor de werkervaringsplaatsen geldt een periode van één jaar en 3 maanden.

Er is een onderscheid gemaakt naar:

- Uitstroom uit de uitkering tijdens het traject anders dan werk, waarbij we een onderscheid gemaakt hebben tussen uitstroom naar gesubsidieerde arbeid (WiW/ID, geen WEP want dat is een traject) en uitstroom wegens overige redenen;
- Nog niet afgerond. De uitkering loopt nog en de duur van het traject is op 1 mei 2004 korter dan 2 jaar en 3 maanden (voor WEP 1 jaar en 3 maanden).⁷
- Werk. Uitstroom naar regulier werk, binnen twee jaar en drie maanden na start van het traject;
- Niet succesvol. Beëindiging van het traject waarbij geen plaatsing in regulier werk heeft plaatsgevonden binnen een periode van twee jaar en 3 maanden.

Het is lastig om een goede maatstaf te vinden voor het succes van reïntegratie omdat het beeld vertekend wordt door trajecten die nog lopen of trajecten waarbij uitstroom om andere redenen dan werk heeft plaatsgevonden.

⁷ Overigens kan het in de praktijk weldegelijk gaan om beëindigde trajecten. Door het ontbreken van betrouwbare einddata kunnen we dit niet vaststellen.

We hebben twee succesratio's gedefinieerd voor bruto effectiviteit: het percentage van de gestarte trajecten dat tot regulier werk heeft geleid (ratio 1) en het percentage dat tot regulier werk heeft geleid, waarbij nog niet afgeronde trajecten buiten beschouwing zijn gelaten (ratio 2). In de tweede ratio wordt dus aangenomen dat de nog niet afgeronde trajecten in dezelfde mate zullen uitstromen als trajecten die al wel afgerond zijn. Dit is een sterke veronderstelling aangezien de kans op succes kleiner wordt naarmate het traject langer duurt, aldus de eerdere bruto-effectmeting door SWA.

Er zijn overigens ook andere succesmaten mogelijk. Uitstroom uit de uitkering door verhuizing of door gesubsidieerd werk of start in een ander traject, kan immers buiten de invloedssfeer van het reïntegratiebedrijf liggen. Een ratio die hier rekening mee houdt, zal resulteren in een veel hoger succes voor de reïntegratiebedrijven.

Uit de cijfers blijkt dat bij de basisreïntegratie in de eerste ronde (2001) bijna 14% van de gestarte trajecten tot werk heeft geleid. Overigens zijn van de 5000 gestarte trajecten er ruim 110 beëindigd door uitstroom naar gesubsidieerde arbeid en bijna 500 door uitstroom naar een ander reïntegratietraject (WEP wordt beschouwd als een ander reïntegratietraject).

Relatief veel trajecten uit de tweede ronde (2003) zijn nog niet afgerond. Al deze trajecten zijn gestart na 1 februari 2002 waardoor er nog uitstroom plaats zou kunnen vinden in de periode na 1 mei 2004.

Bij de doelgroepgerichte aanpak binnen de basisreïntegratie vinden we vergelijkbare resultaten. De uitstroom naar werk vergeleken met het totaal aantal trajecten is iets hoger dan de tweede aanbestedingsronde van de basisreïntegratie. Dit komt mede doordat er relatief meer trajecten zijn afgerond.

Bij toekenning van de taalcurssussen en scholing in combinatie met de basisreïntegratie hebben we het aantal trajecten en niet het aantal cursussen als ingang genomen. Sommige taalcurssussen of scholing kunnen niet gekoppeld worden aan een traject. Gekeken is naar begindatum van de cursus en van het traject, deze moeten binnen een periode van 12 maanden van elkaar liggen. Daarnaast is het mogelijk dat er meerdere cursussen binnen één traject vallen. Ook is het mogelijk dat één taal cursus aan meerdere trajecten gekoppeld wordt. Dit is het geval als basisreïntegratietrajecten elkaar snel opvolgen en tussentijds een taal cursus of opleiding wordt gestart. Uit de tabel blijkt dat trajecten met een taal cursus of scholing minder succesvol zijn. Mogelijk zijn deze later gestart of wordt er eerst gewacht op afronding van de taal cursus of scholing, voordat bemiddeling naar werk plaatsvindt. Een groot aantal van dergelijke reïntegratietrajecten loopt nog.

Voor de reïntegratieplus gelden in grote lijnen dezelfde slagingspercentages als voor de basisreïntegratie. Het valt op dat er zeer weinig uitstroom uit de uitkering plaatsvindt om overige redenen, wel naar gesubsidieerde arbeid en ook tamelijk veel naar een ander reïntegratietraject.

Bij sociale activering worden relatief veel trajecten opgevolgd door gesubsidieerde arbeid. De uitstroom naar werk ligt hier lager dan bij de andere trajecten. Deze lage bruto-effectiviteit wordt beïnvloed door de sociale activeringstrajecten van één reïntegratiebedrijf, omdat hiervan (volgens de gestelde definitie van de effectduur van trajecten) meer dan 90% nog loopt. De andere sociale

activeringstrajecten boeken resultaten die vergelijkbaar zijn met de reïntegratieplus- en basisreïntegratietrajecten.

Vanuit de WEP-trajecten stromen klanten vaker uit naar regulier betaald werk. Aangezien de uitkering niet doorloopt tijdens een werkervaringsplaats, is tussentijdse uitstroom uit de uitkering niet van toepassing. Een beperkt deel van de niet-succesvolle uitstroom, stroomt binnen een jaar en drie maanden door naar WiW/ID.

Tabel 3 *Bruto-effectiviteit reïntegratietrajecten*

	Totaal	Uitstroom uitkering (anders dan werk)		Ander traject	Nog niet afgerond	Werk	Niet succesvol	Succes ratio 1	Succes ratio 2
		WiW/ ID	Overig						
<i>Basisreïntegratie</i>									
1 ^e aanbestedingsronde	4984	112	662	497	2804	680	229	13,6%	31,2%
2 ^e aanbestedingsronde	5263	38	364	133	4230	498	0	9,5%	48,2%
Bijzondere Groepen	467	12	48	36	312	59	0	12,6%	38,1%
<i>Totaal</i>	10714	162	1074	666	7346	1237	229	11,6%	36,7%
Waarvan met taal cursus	176	0	145	0	25	6	0	3,4%	4,0%
met scholing	63	0	56	0	4	3	0	4,8%	5,1%
<i>Reïntegratie Plus</i>	407	44	18	78	213	54	0	13,3%	27,8%
<i>Sociale Activering</i>	389	52	45	25	238	29	0	7,5%	19,2%
<i>WEP</i>	953	n.v.t.	n.v.t.	56	67	381	449	40,0%	43,0%

In een volgende tabel hebben we gekeken naar opeenvolgende trajecten. We hebben daarbij een onderscheid gemaakt tussen eerste en tweede traject en gecombineerd tweede-derde en derde-derde traject. De meest voorkomende combinatie zijn twee opeenvolgende basisreïntegratietrajecten. Werkervaringsplaatsen lijken vaker een eindstation te zijn en de reïntegratieplus vaak een voortraject. De combinatie reïntegratieplus gevolgd door WEP komt vaak voor.

Tabel 4 Eerste traject (rij) wordt gevolgd door tweede traject (kolom)

	basis	taalbasis	schoolbasis	rplus	socact	wep	bijzonder	niet gevolgd	Totaal
basis	399	13	1	49	21	141	10	9138	9772
taalbasis	5	5	0	2	0	0	1	150	163
schoolbasis	0	0	0	0	0	1	0	52	53
rplus	10	0	0	12	0	34	1	267	324
socact	9	0	0	2	5	3	4	338	361
wep	28	0	1	10	0	7	3	689	738
bijzonder	14	0	0	3	0	12	5	409	443

Tabel 5 Tweede en derde traject (rij) worden respectievelijk gevolgd door derde en vierde traject (kolom)

	basis	taalbasis	schoolbasis	rplus	socact	wep	bijzonder	niet gevolgd	Totaal
basis	9	0	0	1	0	2	0	463	475
taalbasis	0	0	0	0	0	0	0	13	13
schoolbasis	0	0	0	0	0	0	0	10	10
rplus	2	0	0	3	0	16	0	62	83
socact	0	0	0	0	2	0	0	26	28
wep	5	0	0	3	1	0	1	205	215
bijzonder	0	0	0	1	0	1	0	22	24

3.4 Netto-effectiviteit van reïntegratie

Reïntegratietrajecten worden niet aselekt toegekend. Dat wil zeggen, niet iedere klant heeft een even grote kans op een traject. Hiermee dient rekening gehouden te worden bij het bepalen van de effectiviteit. Stel bijvoorbeeld dat reïntegratietrajecten voornamelijk aan kansarmen worden gegeven. Een vergelijking van uitstroomkansen naar werk zonder te corrigeren voor de invloed van arbeidsmarktkenmerken op de kans op werk, zou dan ten onrechte tot de conclusie kunnen leiden dat een traject niet effectief is, terwijl dit mogelijk wel het geval is.

Evenzo geldt dat bij de vergelijking van effectiviteit van verschillende trajectsoorten en aanbieders, het ene reïntegratiebedrijf een makkelijker te reïntegreren populatie toebedeeld kan krijgen dan het andere bedrijf. Daarom dient met de invloed van selectie-effecten rekening gehouden te worden. Het gaat immers om het netto-effect: het verschil tussen een verwachte uitkeringsduur met en zonder reïntegratietraject.

3.4.1 Effecten van arbeidsmarktkenmerken

Allereerst vinden we in het algemeen gebruikelijke effecten op de duur tot uitstroom naar werk: vrouwen, ouderen en laag-opgeleiden hebben een langere duur. Ten opzichte van alleenstaanden hebben bijstandsgerechtigden met kinderen in de leeftijdscategorie 0-4 jaar een sterk lagere kans op uitstroom naar werk. Dit sluit aan bij het gevoerde beleid, waarbij deze groep in veel gevallen, formeel of in de praktijk, vrijstelling had van arbeidsplicht. Samenwonenden stromen eerder uit naar werk dan alleenstaanden of eenoudergezinnen, ook al zijn er kinderen in de leeftijdscategorie 0-4.

In district Hoogvliet vindt het snelste uitstroom naar werk plaats, al verschilt dit effect niet significant⁸ van de districten Charlois, Feijenoord en Noordrand. De uitstroomkansen naar werk liggen in de overige districten lager en zijn het kleinst voor bijstandsccliënten in de regio Centrum.

Ten opzichte van autochtonen blijken alleen eerste generatie Antillianen en Marokkanen langzamer uit te stromen naar werk evenals de restcategorie overig.

Als het wensberoep van de klant overeen komt met het laatst uitgeoefende beroep dan werkt dit licht duurverlengend. Blijkbaar zoekt deze groep in een beperkt segment op de arbeidsmarkt.

Belemmeringen, zoals deze ingeschat worden door de klantmanager, vormen zoals verwacht een sterk beperkende factor op de uitstroom. Met name medische belemmeringen werken sterk duurverlengend, maar ook leeftijd, de zorg voor een kind en sociale belemmeringen doen de uitstroomkans aanzienlijk dalen. Onvoldoende scholing als belemmering (volgens de inschatting van de consulent) werkt ook duurverlengend, maar toch is dit effect minder groot dan de andere soort belemmeringen.

De fasering vertoont het gebruikelijke patroon: hoe hoger de fase des te langer de uitkeringsduur. Het verschil tussen fase 1 en fase 2 is echter niet significant.

Bijstandsgerechtigden die voor 2000 zijn ingestroomd hebben flink slechtere kansen op uitstroom naar werk. Dit geldt in nog sterkere mate voor hen die voor 1997 zijn ingestroomd. Daarbij komt nog eens een duurzaamheids-effect: naarmate men langer in de bijstand zit, daalt de kans op uitstroom, ook als gecorrigeerd wordt voor alle bovengenoemde kenmerken. Dit effect wordt veroorzaakt door factoren die we niet meten. In soortgelijke onderzoeken wordt dit veelal toegeschreven aan een dalende motivatie en een minder intensief zoekgedrag van de cliënt alsmede statistische discriminatie van werkgevers: los van alle overige persoonskenmerken is het feit dat iemand een langere tijd in de bijstand zit een selectiecriterium.

Naast duurzaamheids-effecten, waarbij het effect gemodelleerd wordt dat de kans op uitstroom af kan hangen van de verstreken uitkeringsduur, zijn er ook jaareffecten geschat waarbij de kans op uitstroom naar werk per kalenderjaar kan variëren, los van alle andere effecten. Het kan daarbij gaan om conjunctuureffecten maar mogelijk ook beleidseffecten. Het onderscheid

⁸ Tenzij anders vermeld is bij statistische significantie steeds uitgegaan van een betrouwbaarheidsniveau van 95%.

kunnen we niet maken. Het blijkt dat de uitstroomkans naar werk in 2001 significant lager ligt dan in 2000. In 2004 stijgen de uitstroomkansen van bijstandsccliënten weer.

3.4.2 Effecten van reïntegratie

De inzet van alle soorten reïntegratie-instrumenten is duurverkortend. De grootste effecten treden op bij de WIW-WEP, gevolgd door Reïntegratieplus, sociale activering en de basisreïntegratietrajecten. Het effect van reïntegratietrajecten voor bijzondere groepen ligt beduidend hoger dan die van de basisreïntegratietrajecten en is op het niveau van de sociale activering. Blijkbaar leidt een gerichte segmentering naar bijzondere groepen tot betere resultaten.

Het volgen van een taal cursus of aanvullende scholing in combinatie met een basisreïntegratietraject werkt duurverlengend. Hier kan sprake zijn van twee effecten:

- Met name bij taalcursussen kan sprake zijn van een selectie-effect: het zijn met name de slecht Nederlands sprekende cliënten (wat niet gemeten wordt door de variabele etniciteit) die een taal cursus volgen en taalbeheersing is van positieve invloed op uitstroom naar werk.
- Tijdens het volgen van de scholing of taal cursus stroomt men niet uit de bijstand omdat men de cursus of scholing eerst af wil of moet maken; in onze modellering nemen we effecten op uitstroom slechts mee voor zover de uitstroom naar werk plaatsvindt binnen twee jaar en drie maanden; het kan zijn dat deze periode te kort is wanneer ook scholing of een taal cursus onderdeel uitmaakt van het reïntegratietraject.

De onzekerheidsmarge van de geschatte effecten voor scholing en taalcursussen in combinatie met een basisreïntegratietraject is tamelijk groot. Desalniettemin zijn de effecten statistisch significant.

Wanneer we de netto-effecten met de bruto-effecten vergelijken dan valt op dat de bruto effecten in termen van uitstroom naar regulier werk op het eerste gezicht niet echt spectaculair zijn. Deze effecten zijn echter voor alle soort trajecten netto duurverkortend. Dit betekent dat de "normale" uitstroom naar werk uit de bijstand, dus zonder reïntegratie, klein is. De kleine groep die in de onderzoeksperiode met een traject is uitgestroomd doet dat sneller dan zonder traject.

Ter illustratie is in onderstaande tabel de kans uitgedrukt dat een standaardindividu (een Rotterdamse bijstandsgerechtigde met gemiddelde kenmerken die op 30 april 2004 in het bestand zit), binnen 2 jaar en 3 maanden uitstroomt naar betaald werk. Zonder traject stroomt nog geen 10% naar werk uit en is de uitstroom wegens overige redenen 19%. Door een traject stijgt de uitstroomkans naar 15,6% voor een basisreïntegratietraject, 24,2% voor een reïntegratieplustraject en 16,3% voor sociale activering. De hoogste stijging wordt uiteraard gerealiseerd door de werkervaringsplaatsen. Overigens daalt de kans op uitstroom wegens overige redenen logischerwijs ten opzichte van het niet inzetten van een traject: de groep die door een traject sneller uitstroomt naar werk kan niet meer uitstromen wegens overige redenen.

Zo bezien zijn de effecten van de basisreïntegratie met nog geen 16% zeer gering, echter ten opzichte van geen traject neemt de kans op uitstroom met 50% toe!

Tabel 6 *Kans dat een standaardindividu, dat 3 jaar in de uitkering zit, uitstroomt binnen 2 jaar en 3 maanden (wep 1 jaar en 3 maanden) na aanvang van het traject*

	Uitstroom werk	Uitstroom overig	Uitstroom totaal
Basisreïntegratie	15,6	18,5	34,1
Reïntegratieplus	24,2	18,0	42,2
Sociale activering	16,3	18,4	34,7
Werkervaringsplaats	51,0	10,7	62,4
Zonder traject	9,6	19,0	28,6

Dit betekent echter niet dat met de vergelijking van de bruto-effectiviteit (aantal plaatsingen) een goed beeld van de verschillen in netto-effectiviteit ontstaat. Reïntegratieplus is bijvoorbeeld beduidend meer duurverkortend dan de basisreïntegratie. Blijkbaar bestaat de populatie hier dus uit bijstandsccliënten met een lagere arbeidsmarktkans (die gemiddeld langer in de bijstand verblijven) dan zij die een basisreïntegratietraject ontvangen.

3.4.3 Netto-effectiviteit uitgesplitst naar aanbieder

De effecten van de basisreïntegratie zijn in een vervolganalyse uitgesplitst naar aanbieder en aanbestedingsronde. Gemiddeld geldt dat de interventie van de meeste aanbieders eveneens leidt tot een significant snellere uitstroom naar werk. In deze rapportage wordt de effectiviteit van individuele aanbieders niet vermeld.

In de eerste aanbestedingsronde (2001) is het effect van de inzet van 2 bedrijven klein en statistisch niet significant van nul verschillend. De overige drie bedrijven laten wel significante duurverkortende effecten zien.

In de tweede aanbestedingsronde (2003) leidt de inzet van één bedrijf niet tot statistisch significante effecten op de kans op uitstroom. De effecten van de overige bedrijven zijn duurverkortend. Overigens verandert de volgorde van bedrijven in mate van succes met die op basis van de bruto-effectiviteitsresultaten.

De inzet van reïntegratie voor bijzondere groepen is ook duurverkortend. Het gaat daarbij om de vroegere projectorganisatie SPAR (Stimuleringsprojecten Allochtonegroepen Rotterdam) en de afdeling Stedelijke Zorg (zorgklanten: o.a. dak- en thuislozen, psychiatrische patiënten e.d.), waarbij Kliq voor beide de arbeidsreïntegratietrajecten heeft verzorgd. Van de overige trajecten voor bijzondere groepen zijn te weinig waarnemingen om het effect vast te stellen. Het betreft hier projecten voor jongeren uitgevoerd door Four Star en voor kunstenaars, eveneens door Four Star. Het aantal inburgeringstrajecten - uitgevoerd door reïntegratiebedrijf Hudson - is in principe groot genoeg, maar omdat slechts één van de trajecten tot werk heeft geleid, is hier geen betrouwbaar effect van vast te stellen. Overigens blijft het de vraag in hoeverre deze trajecten gericht zijn op regulier werk, waar wij in dit onderzoek naar kijken.

3.5 Klantprofielen

3.5.1 Besparing op uitkeringsduur als criterium

Voor de gemeente Rotterdam is de besparing op de uitgekeerde bedragen aan bijstandsuitkeringen het belangrijkste criterium voor de inzet van reïntegratie. Daarom zijn de uitkomsten uit de vorige paragraaf alleen niet voldoende om als basis te dienen voor klantprofielen.

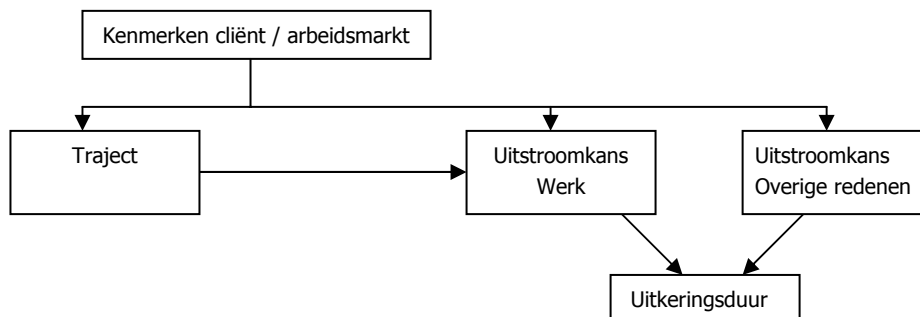
Naast netto-effectiviteit, de duurverkorting van de tijd tot uitstroom naar werk als gevolg van de inzet van een traject, hebben we immers ook te maken met uitstroom door overige redenen. Het is van belang om hier rekening mee te houden. Stel: met traject X zit een persoon met kenmerken Y 3 jaar in de uitkering tot uitstroom naar werk, zonder traject is dat 9 jaar. Stel dat de gemiddelde duur tot uitstroom wegens overige redenen (verhuizing, verdienende partner) voor een persoon met deze kenmerken Y echter 7 jaar is. Dan is de besparing dus geen $9 - 3$, maar $7 - 3$ is 4 uitkeringsjaren. Dit is dus een aanvulling op het profilering-principe: het *deadweight loss* effect bij het inzetten van reïntegratie dient zo klein mogelijk te zijn: zo min mogelijk gericht op cliënten die zonder traject ook uitstromen uit de uitkering, naar werk of vanwege overige redenen.

Een tweede aspect waar we rekening mee houden, is de mogelijkheid dat effecten van de diverse soorten reïntegratietrajecten kunnen verschillen voor personen met verschillende kenmerken. De effecten die we in de vorige paragraaf beschreven hebben, zijn gemiddelde effecten over alle bijstandsccliënten die een bepaald soort traject gekregen hebben.

Ten derde gaat het in onze modellering van netto-effectiviteit om een proportionele verhoging dan wel verlaging van de kans op uitstroom naar werk. Bij omrekening naar een verkorting van de uitkeringsduur is de besparing in uitkeringsdagen, afgezien van *deadweight loss* effecten, hoger voor personen met een hoge uitstroomkans en lager voor personen met een lage uitstroomkans.

Tot slot spelen nog een aantal andere factoren mee die van invloed kunnen zijn op de afweging aan welke cliënten met welke kenmerken het beste reïntegratietrajecten gegeven kunnen worden met besparing op uitkeringsdagen als criterium:

- duurzaamheid van de uitstroom
- horizon: tot welk moment in de tijd worden effecten meegenomen
- verdiscontering, dat wil zeggen verschil in waardering tussen besparingen in de nabije en in de verdere toekomst

Samengevat:

- kenmerken van de cliënt zijn van invloed op de uitstroomkans op werk en de uitstroomkans wegens overige redenen
- een traject heeft invloed op de uitstroomkans naar werk, dit effect is afhankelijk van de kenmerken van de cliënt
- het wel of niet krijgen van een traject en de daarmee samenhangende kansen op uitstroom naar werk en overige redenen bepalen de verwachte uitkeringsduur

3.5.2 Verwachte uitkeringsduurverkorting

Hoe hebben we het bovenstaande in de praktijk uitgewerkt? We onderscheiden 3 stappen:

- Afbakenen trajectsoorten en klantkenmerken
- Differentiëren van de effectiviteit
- Omrekenen resultaat in bespaarde uitkeringsdagen.

Afbakenen trajectsoorten en klantkenmerken

Allereerst is in overleg met de opdrachtgever besloten om voor de volgende trajectsoorten een profiel te maken:

- basisreïntegratie;
- reïntegratieplus;
- sociale activering;
- WEP.

Voor de doelgroeptrajecten (Bijzondere Groepen) die volgens de nieuwe indeling (vanaf 1 januari 2005) binnen de basisreïntegratie vallen, hebben we geen apart profiel gemaakt aangezien deze wijze van aanbesteden inmiddels niet meer aansluit bij de huidige praktijk. Gezien de zeer geringe aantallen basisreïntegratietrajecten met taalcursussen of scholing die tot werk leiden (en die ook zorgen voor een duurverlengend effect), is het niet mogelijk om voor dergelijke trajecten betrouwbare profielen te ontwikkelen.

Van de in het vorige hoofdstuk genoemde klantkenmerken, zijn de volgende meegenomen:

- geslacht
- leeftijd
- opleiding
- huishoudsituatie
- fase
- etniciteit
- belemmeringen
- datum instroom

We hebben in de analyse de districtsindeling niet meegenomen, omdat het aannemelijk is dat cliënten met dezelfde kenmerken in verschillende districten hetzelfde aanbod dienen te krijgen.⁹ Ook wensberoeop in relatie tot eerder beroep hebben we in de analyse buiten beschouwing gelaten omdat dit gegeven in veel gevallen ontbreekt en dus door klantmanagers veelal niet gebruikt kan worden voor profilering.

Differentiëren van de effectiviteit

Vervolgens is voor alle genoemde kenmerken gekeken of de effectiviteit verschilt tussen verschillende groepen. Vanwege het geringe aantal waarnemingen per cel zijn soms andere categorie-indelingen gehanteerd, bijvoorbeeld bij huishoudsituatie en bij etniciteit (alle groepen allochtonen versus autochtonen). Alleen bij de basisreïntegratie zijn de aantallen groot genoeg om te differentiëren naar aanbieder.

Voor sociale activering zijn de aantallen naar werk uitgestroomde cliënten te gering om een gedifferentieerd effect te schatten. De aantallen waarnemingen staan niet toe om te onderzoeken of de effectiviteit verschilt tussen groepen waarbij meerdere kenmerken gebruikt worden voor de afbakening. Wel is het mogelijk om voor verschillende groepen een duurverkorting te bepalen op basis van de gevonden effecten.

Het zijn veelal de groepen met de wat slechtere arbeidsmarktkansen die het meest profiteren van reïntegratie: ouderen (met name in de categorie 51-57½), laag opgeleiden (maximaal basisonderwijs), alleenstaande ouders met kinderen tussen 0 en 4. Daarnaast zijn er kenmerken die minder onderscheidend zijn om klantprofielen op te baseren: geslacht, etniciteit (al hebben vooral Marokkanen baat bij een basisreïntegratietraject of een werkervaringsplaats). Bij fasering doet zich een diffuus beeld voor, maar reïntegratie lijkt met name voor fase 4 en 2 effectiever. Het is uitermate effectief (op basis van verschillen in effectiviteit) om de harde kern die al jaren in het bestand zit, werkervaringsplaatsen aan te bieden.

Bovenstaande effecten doen zich in grote lijnen voor wanneer effecten verder uitgesplitst worden naar aanbieder en aanbestedingsronde. Ook bij het differentiëren van effectiviteit naar aanbieder (en aanbestedingsronde voor de basisreïntegratie) komen we al snel in problemen met het aantal waarnemingen. Bij uitsplitsingen naar sommige kenmerken blijven te weinig waarnemingen over, hetgeen leidt tot grote standaardfouten waardoor verschillen niet snel significant zijn. De conclusie kan derhalve getrokken worden dat het op basis van de huidige informatie niet zinvol is om klantprofielen naar aanbieder te ontwikkelen.

Omrekenen resultaat in bespaarde uitkeringsdagen

De grote overeenkomsten in kenmerken die per soort traject effectief zijn, geven geen grote richting aan de inzet van trajecten. Verschillen in effectiviteit zijn bovendien geen criterium voor de inzet, het gaat om de vraag hoeveel uitkeringsdagen bespaard worden door de inzet van

⁹ Overigens blijkt uit de duuranalyse dat district mogelijk wel als een arbeidsmarktkenmerk van de cliënt opgevat kan worden. Een andere mogelijkheid is dat er kantoorverschillen zijn in de uitvoering, bijvoorbeeld op het punt van begeleiding of sanctiebeleid.

reïntegratietrajecten. Daarom is het des te meer van belang om de verschillen in effectiviteit tussen kenmerken om te rekenen naar een verwachte uitkeringsduurverkorting.

Idealiter, maar buiten het bestek van dit onderzoek vallend, kunnen ook kosten van de trajecten een rol spelen. Het effect van werkervaringsplaatsen is voor veel klantgroepen het grootst, maar dit zal waarschijnlijk ook de duurste trajectsoort zijn.

In deze paragraaf zijn de gevonden resultaten omgerekend naar een duurverkortend effect op de uitkering. Dit effect wordt bepaald door de uitstroom als gevolg van een traject (netto-effectiviteit, uitgesplitst naar klantkenmerk uit de vorige paragraaf) te vergelijken met de resterende verwachte duur van de uitkering in geval geen reïntegratietraject gegeven wordt. Hierbij wordt rekening gehouden met

- de kans dat iemand zelf werk vindt zonder reïntegratietraject (hier houden we impliciet rekening mee door de uitkomsten uit de netto-effectiviteitsschatting te gebruiken);
- de kans dat iemand uitstroomt wegens overige redenen: door verhuizing, uitstroom naar gesubsidieerd werk of wijzigingen in de partner- of middelensfeer kan iemand uitstromen uit de uitkering (de resultaten van deze analyse staan in de bijlage met schattingsresultaten).

We hebben berekend hoe groot de kans is dat de standaardindividu in een periode van 2 jaar en 3 maanden (voor de Wep één jaar en 3 maanden) uitstroomt naar werk, zowel met een reïntegratietraject als zonder. Dit is conform de wijze waarop wij het effect gemodelleerd hebben.

In het geval dat iemand uitstroomt naar werk (of dat nu met of zonder traject is) hebben we aangenomen dat hij/zij binnen onze horizon van 10 jaar aan het werk zal blijven. De reden daarvoor is dat we op basis van onze waarnemingsperiode moeilijk kunnen aangeven hoe blijvend effecten van reïntegratie zijn. Naarmate de periode groter wordt, wordt de invloed van onzekere factoren ook groter. Bovendien kunnen sommige kenmerken die van invloed zijn op de uitstroomkansen veranderen naarmate de tijd verstrijkt. In ieder geval geldt dit voor leeftijd, mogelijk ook voor fase en huishoudsituatie.¹⁰ In onze analyse is duurzaamheid niet heel onrealistisch aangezien we snelle terugval in de uitkering niet als succes geteld hebben. Voor de controlegroep (die geen traject krijgt) is van eenzelfde periode uitgaan. Er is dus sprake van een zo goed mogelijke vergelijking, waarbij alleen afwijkingen optreden als de mate van duurzaamheid verschilt tussen de uitstroom naar werk van hen die dat met traject doen en hen die zonder traject aan het werk komen.

Uit bovenstaande gegevens kan bepaald worden wat het verwacht aantal dagen is dat iemand in de uitkering zal blijven, zowel met traject als zonder een traject. Door deze twee uitkomsten met elkaar te vergelijken wordt de uitkeringsduurverkorting bepaald.

¹⁰ Strikt genomen zouden deze tijdsafhankelijke veranderingen meegenomen kunnen worden, doch dit maakt de berekeningen zeer complex en kan ook een versturende factor vormen bij interpretatie van de resultaten. We hebben, met constante effectparameters, de effecten op de uitkeringsduur doorgerekend tot het bereiken van de 65-jarige leeftijd. Hieruit blijkt dat de effecten zich sterk voordoen in de eerste tien jaren. De relatieve verschillen tussen kenmerken, die de basis vormen voor klantprofielen, blijven vrijwel gelijk.

De bespaarde uitkeringsmaanden door reïntegratie hebben we niet verdisconteerd. Met andere woorden, een bespaarde uitkeringsdag aan het begin wordt even zwaar gewaardeerd als een bespaarde dag aan het einde van de periode.¹¹

Om de effecten inzichtelijk te maken hebben we een standaardindividu genomen, namelijk de gemiddelde bijstandcliënt die op 30 april 2004 in de Rotterdamse bijstand zat. Dit individu is 58% vrouw en 42% man enzovoorts voor alle kenmerken.

Omdat er sprake is van duurzaamheid (de kans op uitstroom naar werk wordt kleiner, naarmate de duur langer wordt) hangen de effecten op de uitkeringsduur af van het moment dat een individu een reïntegratietraject krijgt. Daarom is het voor het presenteren van onze resultaten noodzakelijk een vast moment te kiezen waarop alle cliënten een traject krijgen. Wij hebben gekozen voor 3 jaar na instroom in de bijstand. Dit is ook de gemiddelde periode voor hen die daadwerkelijk een traject hebben gekregen.

Door steeds één kenmerk te variëren krijgen we inzicht in de effectiviteit van het betreffende reïntegratie-aanbod voor klanten met dat kenmerk. De resultaten zijn in onderstaande tabel opgenomen. De tabel kan op twee manieren gelezen worden. Welke trajectsoort kan ik een klant met kenmerk X het beste geven? En aan welke soort klanten kan ik de vooraf bepaalde verschillende aantallen trajectsoorten het beste toewijzen om een zo groot mogelijke reductie in uitkeringsmaanden te krijgen.

Een basisreïntegratietraject bij een gemiddelde klant brengt een uitkeringsduurverkortung van 4 maanden teweeg in de eerste 10 jaar. Bij de inzet van een sociaal activeringstraject is de besparing hetzelfde. Bij een reïntegratieplus traject is dit 10 maanden. De werkervaringsplaats spant de kroon met een besparing van 31 maanden.

In het algemeen zien we de effecten van de diverse trajectsoorten ook terug bij de uitsplitsingen naar de diverse kenmerken: een basisreïntegratietraject heeft de minste uitkeringsduurverkortung, een werkervaringsplaats de grootste.

De lage uitstroomkansen naar werk zonder interventie zorgen ervoor dat de gevonden verschillen in effectiviteit in de vorige paragraaf in grote mate leidend zijn om klantprofielen op te baseren. Overigens is het daarbij gunstig dat reïntegratietrajecten voor vrijwel geen van de subgroepen duurverlengend werken. Het risico is dus klein dat reïntegratiegelden niet effectief besteed worden.¹² Echter, een gerichte besteding gebruik makend van de schattingsresultaten kan het rendement van reïntegratie verbeteren.

¹¹ In een kosten-baten analyse is het werken met een discontovoet wel aan te bevelen.

¹² Het zou echter wel het geval kunnen zijn dat reïntegratietrajecten niet kosteneffectief zijn, namelijk als de baten niet opwegen tegen de kosten.

Tabel 7 Duurverkorting in maanden als gevolg van inzet reïntegratie

	basis	r-plus	soc.act. (*)	WEP
gemiddeld	4	10	4	31
Geslacht				
man	4	9	4	29
vrouw	5	11	4	35
Leeftijd				
<=22	6	9	4	17
23-29	4	7	5	33
30-36	4	16	5	37
37-43	4	9	4	32
44-50	5	(8)	4	39
51-57	5	67	3	70
Opleiding				
LO	5	9 (*)	4	30
VMBO	4	10 (*)	4	27
MBO / HAVO / VWO	3	13 (*)	6	29
HBO / WO	(1)	16 (*)	8	43
onbekend	4	9 (*)	4	37
Gezinssituatie				
alleenstaand	4	6	6	26
eenouder met kind 0-4	10	14	3	26
eenouder met kind 5-12	5	9	4	28
eenouder met kind 13-20	2	(13)	5	39
samenwonend geen kinderen	(7)	37	5	54
samenwonend met kind 0-4	3	25	6	38
samenwonend met kind 5-12	4	(10)	6	49
samenwonend met kind 13-20	(3)	36	5	68
Etniciteit				
autochtoon	5	15	5	37
tweede generatie allochtoon	3	(4)	4	24
Surinamer	4	7	5	33
Antilliaan	3	12	3	27
Kaapverdiaan	(2)	21	5	37
Turk	4	20	5	40
Marokkaan	3	14	4	46
Noord-mediterraan	(0)	(3)	5	53
overige etniciteit	5	10	4	25
onbekende etniciteit	2	5 (*)	2	13

	basis	r-plus	soc.act. (*)	WEP
Belemmeringen klantmanager				
<i>onvoldoende scholing</i>				
ja	5	15	4	37
nee	4	8	4	30
<i>leeftijd</i>				
ja	9	16	2	53
nee	4	10	5	31
<i>zorg kind</i>				
ja	6	19	4	23
nee	4	9	4	31
<i>sociaal</i>				
ja	3	15	3	29
nee	4	9	5	32
<i>medisch</i>				
ja	5	26	3	22
nee	4	10	5	33
Fase				
fase 1	5	16	6	25
fase 2	6	31	5	41
fase 3	3	(6)	4	30
fase 4	6	20	4	42
onbekend	2	(4)	5	34
hoeft niet	5	5	4	24
Datum instroom				
<1997	8	23	6	59
1997-2000	4	12	5	34
> 2000	4	10	5	27

(*) kan niet bepaald worden door te weinig waarnemingen, gerekend is met gemiddelde (ongedifferentieerde) effect; (tussen haakjes) = effect is in absolute zin niet significant

Overigens doen de verschillen zich grotendeels voor alle soorten reïntegratie voor. In het algemeen zijn de effecten het grootst voor de groep kansarmen. In een volgende tabel hebben we gekeken naar de relatieve verschillen ten opzichte van het gemiddelde.¹³ Voor scherpere klantprofielen zou het wenselijk zijn wanneer er meer variatie tussen de soorten trajecten zou zijn. Wanneer we kijken naar relatieve verschillen kunnen we het volgende opmerken:

- Geslacht: voor vrouwen is het effect van een reïntegratietraject relatief het grootst.
- Leeftijd: jongeren zijn relatief meer gebaat bij een basisreïntegratietraject. Ouderen (vanaf 51 jaar) zijn meer gebaat bij een reïntegratieplustraject.
- Laagopgeleiden zijn het meest gebaat bij een basisreïntegratietraject. Hoogopgeleiden (HBO/WO) hebben minder baat bij een basisreïntegratietraject. Voor deze groep zijn reïntegratieplus, de werkervaringsplaatsen en de sociale activering juist effectiever.
- Eenoudergezinnen met kinderen onder 4 zijn relatief veel gebaat bij een basisreïntegratietraject. Samenwonenden met kinderen hebben meer baat bij een reïntegratieplustraject

¹³ Dit is niet helemaal zuiver, aangezien we verschillende standaardindividuen vergelijken, maar voor dit doel de meest geschikte analyse.

- Bij fase is het beeld niet scherp afgetekend. Fase 1 cliënten hebben relatief meer baat bij sociale activering, fase 2 bij reïntegratieplus, en fase 4 bij reïntegratieplus. De trajecten werken in het algemeen minder goed voor fase 3.
- Belemmeringen: Sociale activering werkt het beste voor mensen zonder een belemmering. Personen met een belemmering door onvoldoende scholing of door hun leeftijd hebben meer baat bij een traject dan mensen die deze belemmeringen niet hebben. Mensen met andere belemmeringen hebben het meeste baat bij een reïntegratieplustraject.
- Het effect van reïntegratie op de uitkeringsduur bij etnische groeperingen vertoont een gemengd beeld. In relatieve zin geldt dat autochtonen verhoudingsgewijs het best uit zijn met een basisreïntegratietraject. Bij datum instroom is er weinig onderscheid: voor alle soorten trajecten zijn de resultaten voor de harde kern die voor 1997 is ingestroomd het best. Het onderscheid is het minst groot voor de sociale activering.

Tabel 8 Relatieve verschil met gemiddelde standaardindividu (uitgedrukt in procentpunten)

	basis	r-plus	soc.act. (*)	WEP
gemiddeld	0	0	0	0
Geslacht				
man	-9	-7	0	-7
vrouw	17	17	-1	13
Leeftijd				
<=22	40	-9	-12	-44
23-29	-7	-32	21	6
30-36	5	59	13	20
37-43	7	-3	-2	2
44-50	14	-16	-10	25
51-57	21	585	-37	127
Opleiding				
LO	21	-10	-11	-4
VMBO	14	0	1	-12
MBO / HAVO / VWO	-17	33	37	-6
HBO / WO	-68	67	75	39
onbekend	8	-3	-1	21
Gezinssituatie				
alleenstaand	-11	-39	-7	-14
eenouder met kind 0-4	142	42	-33	-17
eenouder met kind 5-12	23	-7	-8	-10
eenouder met kind 13-20	-58	31	24	25
samenwonend geen kinderen	71	274	8	75
samenwonend met kind 0-4	-18	161	41	23
samenwonend met kind 5-12	10	0	47	60
samenwonend met kind 13-20	-36	271	19	120
Etniciteit				
autochtoon	30	55	12	20
tweede generatie allochtoon	-30	-59	1	-22
Surinamer	1	-29	7	6
Antilliaan	-29	23	-23	-13
Kaapverdiaan	-56	116	13	20
Turk	6	106	16	30
Marokkaan	-13	43	-18	49
Noord-mediterraan	-103	-67	13	71
overige etniciteit	25	-2	-3	-20
onbekende etniciteit	-38	-50	-50	-59

	basis	r-plus	soc.act. (*)	WEP
Belemmeringen klantmanager				
<i>onvoldoende scholing</i>				
ja	24	49	-10	20
nee	-3	-16	2	-2
<i>leeftijd</i>				
ja	130	60	-43	73
nee	0	1	3	0
<i>zorg kind</i>				
ja	59	94	-18	-24
nee	-3	-11	3	1
<i>sociaal</i>				
ja	-12	57	-27	-8
nee	5	-3	7	3
<i>medisch</i>				
ja	15	168	-35	-30
nee	6	-1	15	6
Fase				
fase 1	19	69	32	-18
fase 2	47	218	24	33
fase 3	-26	-37	-4	-4
fase 4	63	107	-20	37
Datum instroom				
<1997	92	139	29	92
1997-2000	6	25	22	9
> 2000	8	-1	16	-11

3.6 Klantprofielen in relatie tot huidige beleid

Door de kans op een traject aan de hand van achtergrondkenmerken te bepalen, kunnen de klantprofielen geconfronteerd worden met het huidige beleid. Op deze wijze ontstaan potentiële verbetermogelijkheden voor de inzet van reïntegratiemiddelen.

In onderstaande tabel is voor ieder achtergrondkenmerk aangegeven in hoeverre de kans op een traject voor groepen groter of kleiner is.

Tabel 9 Kans op diverse trajectsoorten voor achtergrondkenmerken (logit-analyse)

	basis	r-plus	Soc.act.	WEP
Geslacht				
vrouw (man)	--	--		--
Leeftijd (<=22)				
23-29	++		--	
30-36	++		--	
37-43	++		--	
44-50	++		--	
51-57	++		--	-
Opleiding (LO)				
VMBO	++	++	++	++
MBO / HAVO / VWO	++			
HBO / WO	++			
Onbekend	--		--	
Huishoudsituatie (alleenstaand)				
eenouder met kind 0-4				
eenouder met kind 5-12			-	
eenouder met kind 13-20				+
samenwonend zonder kinderen				-
samenwonend met kind 0-4		--	-	
samenwonend met kind 5-12			-	
samenwonend met kind 13-20				
Etniciteit (autochtoon)				
tweede generatie	++			
Surinamer	++	++		
Antilliaan		++		++
Kaapverdiaan				
Turk	+			
Marokkaan	++			
Noord-mediterraan				
overig				
onbekend	--			
Belemmeringen				
- scholing	--	++		
- leeftijd	--	-	--	-
- zorg kind	--			--
- sociaal	--		++	
- medisch	--	--		--
Fase (fase 1)				
fase 2				+
fase 3	--			--
fase 4	--			--
Instroom				
<1997	--			-
1997-2000	--	--		

++/-- sterk significant (5%) verband, +/- minder sterk (10%) verband

Basisreïntegratie

De basisreïntegratie wordt vooral ingezet bij mannen, bijstandsccliënten van middelbare leeftijd, hoger opgeleiden, allochtonen, cliënten zonder belemmeringen en de recente instroom. Dit zijn in het algemeen de wat kansrijkeren in het bestand. Vergelijken we dit met de geschatte uitkeringsduurverkortingen dan kunnen we het volgende concluderen:

- De basisreïntegratie wordt vaker ingezet bij mannen, terwijl de effectiviteit bij vrouwen hoger ligt. Daarnaast is het investeren via een basisreïntegratietraject voor vrouwen ook aantrekkelijk omdat zij minder snel uitstromen uit de uitkering (naar werk of vanwege overige redenen) zonder traject, zodat de besparing groter is.
- Ook wordt de basisreïntegratie minder vaak ingezet bij jongeren (onder 23 jaar), terwijl daar de effecten in termen van uitkeringsduurverkortingen het grootst zijn.
- Basisreïntegratietrajecten worden veelal aan de wat hoger opgeleiden gegeven, terwijl juist bij de lager opgeleiden de grootste duurverkortingen gerealiseerd worden. Hoger opgeleiden hebben relatief meer baat bij andere trajectsoorten, maar krijgen in de praktijk vaker een basisreïntegratietraject.
- Bij door de klantmanager benoemde belemmeringen wordt minder vaak een traject ingezet, terwijl zeker bij leeftijdsbelemmeringen en bij de zorg voor kinderen basisreïntegratietrajecten goede resultaten neerzetten.
- Het is wenselijk om wat meer basisreïntegratietrajecten te geven aan fase 4.
- Juist bij de harde kern (instroom voor 1997) is de netto-effectiviteit het grootst en valt ook de grootste besparing op uitkeringsmaanden te realiseren, terwijl de toeleiding van deze groep achterblijft.

Reïntegratieplus

De groep met een reïntegratieplustraject is redelijk vergelijkbaar met de basisreïntegratie, al zijn de verbanden duidelijk minder sterk. In vergelijking met de basisreïntegratie is de groep deelnemers iets allochtoner en bevat minder hoogopgeleiden. Bij medische belemmeringen is de kans op een reïntegratieplustraject geringer en bij gebrek aan scholing als belemmering juist groter.

Een confrontatie met de gevonden effecten op de uitkeringsduur levert de volgende aanknopingspunten:

- De grootste effecten vinden we voor ouderen
- De effecten bij de harde kern zijn groter, hier wordt geen rekening mee gehouden bij de inzet.
- Er valt winst te behalen door gericht toeleiden van fase 2 en 4-klanten.
- Het is juist dat bij leeftijds- en medische belemmeringen de kans op een reïntegratieplustraject daalt, terwijl deze groepen hier juist het meeste baat bij hebben.

Sociale activering

Het profiel van de groep aan wie sociale activering thans gegeven wordt, is scherper: laag-opgeleiden, alleenstaanden, jongeren en cliënten met sociale belemmeringen.

Winst valt er te boeken door deze trajecten meer te richten op de hoger opgeleiden, en cliënten zonder belemmeringen.

WEP

De WEP-trajecten worden vooral ingezet bij mannen, laagopgeleiden, Antillianen, cliënten zonder belemmeringen en fase-2-clieënten. Naar leeftijd en huishoudsituatie zijn er geen groepen duidelijk onder- of oververtegenwoordigd.

Inderdaad zijn de effecten op de uitkeringsduurbesparing voor cliënten zonder medische- en zorgbelemmeringen het grootst. De grootste effecten worden bereikt bij de harde kern, ouderen, samenwonenden en fase 4-clieënten.

Algemeen

Welke groepen worden nu met rust gelaten? Verhoudingsgewijs zijn dit bijstandsgerechtigden in de leeftijd 51-57, samenwonenden en bijstandscieënten die belemmerd worden door de zorg voor een kind of medische belemmeringen hebben. Dit is ook vanuit het oogpunt van een zo duurverkortend mogelijke inzet van reïntegratie gewenst.

Echter, werklozen die al lang in de uitkering zitten en de fase 4 klanten ontvangen minder vaak een reïntegratietraject, terwijl dit juist cliënten zijn waarvoor de grootste uitkeringsduurbesparing te behalen valt.

3.7 Conclusies

- Met uitzondering van de werkervaringsplaatsen zijn de plaatsingscijfers niet indrukwekkend.
- Toch is er sprake van een duurverkortend netto-effect van reïntegratie. Alle soorten reïntegratietrajecten helpen bijstandscieënten sneller aan het werk. In volgorde van aflopende effectiviteit zijn dit: werkervaringsplaatsen, reïntegratieplus, basisreïntegratie voor bijzondere groepen, sociale activering en basisreïntegratietrajecten.
- Scholing of een taal cursus in combinatie met een basisreïntegratietraject werkt duurverlengend. Mogelijk is hier sprake van selectie-effecten of van een lock-in effect (men maakt eerst de scholing of taal cursus af alvorens een baan te zoeken of te accepteren).
- Niet alle aanbieders van basisreïntegratietrajecten hebben een significante netto-duurverkortening. Bij sommige reïntegratiebedrijven is het effect klein.
- Er zijn verschillen in effectiviteit. Voor alle trajectsoorten is reïntegratie effectiever voor kansarmere cliënten.
- Aangezien bij kansarme cliënten de besparing op de uitkeringsduur ook het grootst is (zij stromen immers minder snel op eigen kracht uit), versterkt dit de stelregel dat het gewenst is trajecten zoveel mogelijk bij kansarme cliënten in te zetten.
- Voor bijna alle subgroepen leidt de inzet van een traject tot een kortere uitkeringsduur. Het is in die zin niet echt mogelijk om reïntegratie 'verkeerd' in te zetten. Echter door gebruik te maken van verschillen in effecten van de diverse trajectsoorten tussen homogene klantgroepen, kan een gerichtere inzet leiden tot een beter reïntegratieresultaat in termen van uitkeringsvolumebesparing.

Literatuurlijst

- Aa, P. van der, A. Hekelaar en I. Libregts (juni 2005). *Onderzoekspanel reïntegratie. Ontwikkelingen in reïntegratieprocessen gedurende 18 maanden*. Rotterdam: SoZaWe-SWA.
- Aa, P. van der e.a. (februari 2005). *Wie weet wat werkt? Beschrijving en analyse van de uitvoering van basisreïntegratietrajecten voor bijstandsgerechtigden in Rotterdam*. Rotterdam: SoZaWe-SWA.
- Aa, P. van der e.a. (2003). *In de ban van de baan. Eerste resultaatmeting reïntegratiebeleid Rotterdam*. Rotterdam: SoZaWe-Swa.
- Berkel, R. van & A. Brand, J. Maaskant (1996). *Uitgeschreven of afgeschreven*. Rotterdam: SoZaWe-Swa.
- Batelaan e.a. (2004). *Vangnet met veerkracht. Gemeentelijk beleid ter voorkoming van langdurige bijstandsafhankelijkheid*. Den Haag: Regioplan/RWI.
- Bollens, J. (2004) *Impactevaluatie van actief arbeidsmarktbeleid*. Paper. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, Hoger Instituut voor de Arbeid.
- Bollens, J. (2004). *Netto-effectiviteit als leidraad voor het reïntegratiebeleid*. In: OVER-WERK. Tijdschrift voor het steunpunt WAV, 2004, 1-2, p.25,26.
- Dekker, B. (2004), *Faalfactoren in evaluatieonderzoek. Paddestoelen en valkuilen*. In: Basis Periodiek voor beleids- en consumentenonderzoek, 2004, p.8-10.
- Dekker, A. en P. van der Aa (2000). *Methodiek en beleid van sociale activering: een individuele, vraaggerichte benadering. Uitwerking van een methodiek voor sociale activering ten behoeve van Onbenutte Kwaliteiten Rotterdam*. 's Gravenhage: Elsevier Bedrijfsinformatie B.V.
- Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid (24 september 2003). *Beleidskader Reïntegratie en gesubsidieerde arbeid. Een omslag in het gemeentelijk reïntegratiebeleid*. Rotterdam: SoZaWe.
- Eventuin, A. van den e.a. (november 2004). *Meer uitstroom met de WWB*. Nijmegen: Matchcare.
- Gemeente Rotterdam (april 2001). *Meer wegen naar werk: een kader voor activerend arbeidsmarktbeleid*. Rotterdam: gemeente Rotterdam.
- Groot, I., L. Kok en C. Koopmans (2003). *Kosten en baten van reïntegratiediensten*. Amsterdam: SEO.
- Hekelaar, A. en M. van Toorn (juli 2004). *Gemotiveerd aan de slag. Evaluatie-onderzoek IBR: juli 2002-december 2003*. Rotterdam: SoZaWe-SWA.
- Hekelaar, A. e.a. (2001) *Werk in zicht? Een onderzoek naar de arbeidsoriëntatie van bijstandsmoeders in Rotterdam*. Rotterdam: SoZaWe-SWA.
- Hekelaar, A. en R. van Berkel (2000). *Perspectieven voor fase 4. Een onderzoek naar de participatiewensen en mogelijkheden van fase 4-cliënten in de bijstand*. Rotterdam/ Utrecht: SoZaWe-SWA/Universiteit Utrecht.

- Heyma, A., W. Zwinkels en J. van Seters (2003). *Doelgroepindeling aanbesteding reïntegratie. De relatie tussen persoonskenmerken, kosten en de effectiviteit van reïntegratietrajecten*. Amsterdam/Hoofddorp: SEO/TNO.
- Koning, J. de e.a. (januari 2005). *Effectiviteit van Reïntegratie. De stand van zaken. Literatuuronderzoek*. Rotterdam: EUR/SEOR.
- Koning, J. de (2003). *Wat niet weet, wat niet deert: over de decentralisatie en uitbesteding van het arbeidsmarktbeleid*. Inaugurale rede. Rotterdam: EUR/SEOR.
- Kuijpers, I. en E. Lemmens (2004). *Volg het spoor terug: effectiviteit in reïntegratie*. Amsterdam: Orbis Arbeid en Sociale Zekerheid BV.
- Ness, P. van e.a. (september 2005). *Werk in uitvoering. Sfeerbeeld van de ontwikkeling op de arbeidsmarkt in Rijnmond -2005*. Rotterdam: Platvorm Arbeidsmarkt Rijnmond.
- Ness, P. van en P. Louter (april 2005). *Arbeidsmarktanalyse regio Rijnmond t.b.v. de reïntegratie van bijstandsklanten*. Eindrapport. Rotterdam: EUR/SEOR.
- Pawson, R. en N. Tilley (1997). *Realistic Evaluation*. Sage: Londen.
- Stimulansz (2004). *Klantprofielen voor gemeentelijke reïntegratie. Drie methoden om te komen tot een andere klantbenadering*. Den Haag: Stimulansz.
- Regioplan (2004). *De reïntegratiemarkt langs de meetlat van de SUWI. Derde inventarisatie van de stand van zaken*. Amsterdam: Regioplan.
- Roebroek, J. (2003). *Evaluatie Kliq-trajecten 1998-1999*. Tilburg: Bureau Vertige.
- Rossi, P.H., M.W. Lipsey en H.E. Freeman (2003). *Evaluation. A systematic Approach*. London/ New Delhi: Sage Publications.
- Struyven, L. e.a. (2002). *Van aanbieden naar aanbesteden. Marktwerking bij arbeidsbemiddeling en reïntegratie in Australië, Nederland, Verenigd Koninkrijk en Zweden*. Leuven: Acco.
- Vos, E.L. de e.a. (2005). *Verraderlijk effectief. Prestatiemeting van reïntegratie en activering deel 2*. Hoofddorp: TNO Kwaliteit van Leven.
- Vos, E.L. de e.a. (2002). *Daadwerkelijk effectief. Prestatiemeting van reïntegratie en activering*. Hoofddorp: TNO Arbeid.
- Wolff, C. de en A. Veenkamp (2004). *Uit de bijstand. Resultaten van reïntegratieactiviteiten*. Groningen: Bureau Onderzoek IPC.
- Ziegelaar, A. (2004). *Licht in de zwarte doos. Naar een evenwichtige methodologie van beleids-evaluatie*. In: Basis Periodiek voor beleids- en consumentenonderzoek, 2004, p.16-20.

Bijlage 1 Toelichting samenstelling analysebestand

Bij het samenstellen van het analysebestand hebben we de volgende stappen genomen. In de eerste plaats hebben we op basis van kwaliteit, bruikbaarheid en analyseerbaarheid een keuze gemaakt uit diverse bestanden met gegevens van (ex-)uitkeringsgerechtigden. Vervolgens hebben we de onderzoeksperiode gedefinieerd en vanuit het uitkeringenbestand van SoZaWe (GWS4all) een bijpassend bestand gemaakt op uitkeringsniveau. Hierbij hebben we vanuit de verschillende bestanden diverse uitkerings-, traject- en klantkenmerken, en dienstbetrekkingen toegevoegd. Binnen dit omvangrijke bestand hebben we de onderzoeksgroep, het behaalde resultaat (uitkerings- en arbeidssituatie), soorten reïntegratietrajecten en klantkenmerken nader gedefinieerd en - indien noodzakelijk – hiervoor de brongegevens bewerkt. De keuzes die we hierbij hebben gemaakt, zijn gebaseerd op een combinatie van formele beleidsdefinities, bestaande inzichten rondom effectiviteit van reïntegratie bij uitkeringsgerechtigden, de benodigdheden van het duuranalysemodel en de mogelijkheden die de bestanden ons boden. Overigens bleken in de praktijk niet alle vastgestelde kenmerken in het duurmodel analyseerbaar (zie hoofdstuk 3). We gaan nu op de genoemde stappen nader in.

Bestandskoppelingen

De SWA heeft diverse bestanden verzameld, gekoppeld en bewerkt. Het ging hierbij om het uitkeringenbestand van SoZaWe (GWS4all, peildatum 1 november 2004), bestanden van diverse trajectaanbieders (peildatum 1 oktober 2004), bestanden van Werkstad (gesubsidieerde arbeidstrajecten, peildatum 27 juli 2005), CWI-bestanden (peildatum 1 januari 2004) en het UWV-dienstbetrekkingenbestand (peildatum 1 januari 2005). Voor het vaststellen van de ingezette trajecten hebben we ook nog gekeken naar de declaratiebestanden van de trajectaanbieders. Deze bestanden bleken echter om twee redenen nog niet geschikt voor verdere onderzoeksdoeleinden. Ten eerste kon niet met zekerheid worden vastgesteld of een bepaald product daadwerkelijk was ingezet. Ten tweede bleken er zeer veel verschillende soorten producten gedeclareerd te worden, waarbij de aanbieders veelal hun eigen productomschrijving erop nahielden. Bovendien is gebleken dat omschrijvingen soms weinig zeiden over wat er in de praktijk daadwerkelijk was gebeurd (Van der Aa e.a. 2004). Doordat de declaratiebestanden dus niet geschikt bleken voor ons onderzoek, was het ook niet mogelijk de kosteneffectiviteit van reïntegratietrajecten te onderzoeken.

Onderzoeksperiode

Het reïntegratiebeleid in Rotterdam bestaat in haar huidige vorm vanaf 1 januari 2001. Om op basis van statistische analyses uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit van verschillende soorten reïntegratietrajecten bij verschillende klanttypen, is het noodzakelijk om over een omvangrijke onderzoekspopulatie te beschikken. Daarom hebben we voor een lange onderzoeksperiode gekozen. In het kader van het duurmodel is het raadzaam om de onderzoeksperiode enige tijd voor de interventies in te laten gaan. We hebben gekozen voor een ingangsdatum vanaf 1 januari 2000. We hebben 30 april 2004 als einddatum genomen.

Uitkeringsperioden

De basis van de duuranalyses wordt gevormd door de periode dat een klant in de uitkering zat. Het effect van trajecten wordt uitgedrukt in de mate waarin ze bijdragen aan het verkorten van deze perioden.

We hebben alleen WWB- of IOAW/Z-uitkeringen onderzocht. De zogenaamde Niet-Uitkeringsgerechtigde Werkzoekenden (de zogenaamde 'Nuggers') hebben we buiten beschouwing gelaten. Onze belangrijkste reden hiervoor was dat het gevoerde reïntegratiebeleid voor de Nuggers sterk afweek van- veel minder intensief en ver ontwikkeld was dan- het beleid dat de afgelopen jaren bij de bijstandgerechtigden werd ingezet.

Bij het vaststellen van een uitkerings*periode* hebben we alle uitkeringen die minder dan 35 dagen uit elkaar lagen samengevoegd¹⁴. We zijn daarbij overigens niet uitgegaan van een minimale uitkeringsduur. Uiteindelijk kwamen we op een onderzoekspopulatie van 86.182 uitkeringsperioden.

Bij de Wep hebben we de uitkeringsperiode fictief laten doorlopen tot de (gestelde) beëindigingsdatum van het traject, aangezien deelname aan een WEP-traject meestal gepaard gaat met uitstroom.

Bij al deze klanten hebben we de - op de betreffende uitkeringsperiode betrekkinghebbende - klant-, traject- en effectkenmerken toegevoegd. Het kan hierbij gaan om onveranderbare kenmerken zoals geslacht e.d., maar ook kenmerken die betrekking hebben op een bepaalde tijdsperiode en door de tijd veranderen. Voorbeelden zijn de fase-indeling en de leeftijd van het jongste kind.

Onderzoeksgroep

Er zijn verschillende gronden waarop een bijstandsgerechtigde - binnen een uitkeringsperiode - al of niet tot de doelgroep reïntegratie behoorde. Daarbij ging het om kenmerken zoals leeftijd, leerplicht, zorgverplichtingen (zorg voor kind, mantelzorg), fasering en gezondheid. Het probleem bleek echter dat de hierop gebaseerde vrijstellingscriteria (vrijstelling arbeidsplicht) gedurende de onderzoeksperiode zijn veranderd (aangescherpt). Dat maakte het lastig om te bepalen of een klant in een bepaalde periode was vrijgesteld, geacht werd zelf aan het werk te kunnen komen (zonder ondersteuning) of in aanmerking kwam voor een reïntegratietraject (doelgroep reïntegratie). Bovendien ontbraken van een aantal kenmerken de historische gegevens in de bestanden, zoals zorgverplichtingen en gezondheid.

Leeftijd vormde evenwel de gehele onderzoeksperiode een duidelijk en toepasbaar afbakeningscriterium. Alleen in de perioden waarbinnen klanten tussen de 16 en 65 jaar oud waren, behoorden ze formeel tot de doelgroep reïntegratie. Tevens was er een variabele vrijstelling arbeidsplicht (begin- en einddatum) in het uitkeringenbestand van SoZaWe (GWS4all) te vinden, waarbij zowel een begin- als een einddatum werd vermeld. Omdat we de betrouwbaarheid van deze data niet goed bij voorbaat konden inschatten en er bovendien in de praktijk verschil kon bestaan tussen de formele vrijstellingsgronden en het gevoerde toeleidingsbeleid op de districten, hebben we gekeken

¹⁴ Het handboek SoZaWe noemt 30 dagen uitstroom als de minimale termijn waarna een uitkering formeel beëindigd mag worden. We hebben ervoor gekozen om deze termijn wat ruimer te nemen omdat er wellicht enkele dagen overheen gaan voordat een nieuwe aanvraag verwerkt/ gehonoreerd wordt.

welke groepen *in de praktijk* (vrijwel) geen traject aangeboden kregen. Vooral klanten boven de 57,5 jaar en klanten die volgens GWS4all de gehele onderzoeksperiode waren vrijgesteld, bleken nauwelijks te worden aangemeld voor een reïntegratietraject. Daarom hebben we deze laatste groep en de instroom in de bijstand ouder dan 57,5 jaar niet meegenomen in de analyse en de bijstandsduur van cliënten meegenomen in de analyse tot (gecensureerd op) het moment dat zij 57,5 jaar worden.

Belangrijk was natuurlijk dat we voldoende uitkeringsperioden overhielden waarbinnen klanten wel tot de doelgroep behoorden, maar niet aan een traject deelnamen. Bij het ontbreken van zo'n zogenaamde controlegroep – hiervan is sprake bij een volledig sluitende aanpak – is een netto-effectmeting van reïntegratietrajecten, zoals in hoofdstuk 2 aangegeven, namelijk onmogelijk. Dit bleek in de praktijk echter geen probleem. In totaal bestond de onderzoeksgroep uit 86.182 uitkeringsperioden en binnen 12.463 perioden vond een - door ons gedefinieerd - reïntegratietraject plaats.

Een klant behoorde overigens tot de groep deelnemers vanaf het moment hij of zij een traject startte tot het moment dat het traject werd beëindigd. Als startdatum hebben we de datum genomen dat het trajectplan werd goedgekeurd door SoZaWe of – indien deze ontbrak – de startdatum van de eerste activiteit. Helaas bleken de uitval- en plaatsingsdata in de bestanden onbetrouwbaar en daarom hebben we – overeenkomstig de beleidsdefinitie – de trajectduur van tevoren vastgesteld op 2 jaar – en 1 jaar in geval van de Wep. De effecten van de trajecten hebben we nog 3 maanden extra door laten lopen, daarmee kwam de effectduur van de trajecten op 2 jaar en 3 maanden, en 1 jaar en 3 maanden in geval van de werkervaringsplaatsen (zie hoofdstuk 3).

Het resultaat

De officiële definitie van een plaatsing luidde – volgens de contracten die SoZaWe met de trajectaanbieders heeft afgesloten - Iminimaal 50% korting op normbedrag uitkering vanwege inkomsten uit arbeid. Ook in het kader van schadelastbeperking is partiële uitstroom nastrevenswaardig. Helaas konden we met de beschikbare middelen en geplande doorlooptijd van het onderzoek partiële uitstroom niet apart als effect onderzoeken. Onderzoek naar partiële uitstroom is namelijk zeer bewerkelijk.

Vervolgens bleek een groot deel van de uitstroom uit de uitkering niet het gevolg van (aantoonbare) uitstroom naar betaald werk. Verhuizingen, verandering van samenlevingsvormen e.d. hadden ook uitstroom tot gevolg. Natuurlijk is het mogelijk dat trajecten naast uitstroom naar betaald werk, ook hebben bijgedragen aan andere uitstroomvormen. Echter dat was niet primair waar deze trajecten op waren gericht. Bij de effectiviteitsbepaling konden we alleen kijken in hoeverre trajecten datgene bereikten waar ze voor bedoeld waren en dat was uitstroom naar betaald werk. Bij het uitdrukken van de effecten in maanden duurverkortening hebben we overigens wel rekening gehouden met uitstroom om andere redenen.

Hoewel gesubsidieerde arbeid 'op papier' altijd wel doorstroom naar regulier betaalde arbeid tot doel had, werd hier in het verleden niet altijd zo mee omgegaan. Met het wegvallen van een apart gemeentelijk budget voor gesubsidieerde arbeid is echter de druk op doorstroom van klanten en verdere afbouw van deze kostbare regelingen voor gemeenten toegenomen. Daarom hebben we – op verzoek van de opdrachtgever - besloten uitstroom naar gesubsidieerde arbeid niet als een succesvol reïntegratieresultaat te beschouwen.

Bij het vaststellen van de effectiviteit van het gevoerde reïntegratiebeleid is het niet alleen van belang hoe snel klanten uitstromen naar betaald werk, maar ook hoe lang ze vervolgens uit de uitkering blijven. Recent onderzoek van de SWA (van Berkel en Hekelaar 2005) heeft echter bij eenzelfde onderzoekspopulatie aangetoond dat maar 15% van de klanten die uitstromen binnen 18 maanden terugkeert in de uitkering. Kortom het percentage draaideurklanten in de bijstand blijkt niet erg hoog. Aangezien dit het onderzoek aanmerkelijk ingewikkelder en kostbaarder maakt en de verwachte opbrengsten niet erg hoog zijn, hebben we de duurzaamheid van uitstroom in het onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Vanuit het voorgaande zijn we tot de volgende definitie van een succesvol reïntegratieresultaat gekomen: beëindiging van een uitkeringsperiode middels volledige uitstroom naar regulier betaalde arbeid.

Het vaststellen of een klant is uitgestroomd naar regulier betaalde arbeid is minder gemakkelijk dan het lijkt. In het uitkeringenbestand GWS4all werd - met name in het verleden - de uitstroomreden vaak niet geregistreerd. Daarom hebben we het UWV-dienstbetrekkingenbestand geraadpleegd. Omdat dit bestand geen informatie gaf over klanten die als zelfstandige zijn uitgestroomd, hebben we besloten om te spreken van uitstroom naar betaalde arbeid indien de klant volgens GWS4all of volgens het UWV-dienstbetrekkingenbestand¹⁵ was uitgestroomd middels betaalde arbeid. Vervolgens hebben we op basis van bestanden van trajectaanbieders de uitstroom naar gesubsidieerde arbeid (Wiw-dienstbetrekking of I/D-baan) uitgefilterd.

Bij de Wep hebben we een afwijkende werkwijze gehanteerd. Aangezien uitstroom meestal plaatsvindt bij aanvang van een Wep-dienstverband is de uitstroomreden uit GWS4all niet te gebruiken. Ook met het UWV-bestand bleek het echter niet mogelijk om uitstroom naar regulier betaald werk betrouwbaar vast te stellen. Daarom hebben we de uitstroomreden uit het Wep-bestand gebruikt. Dit is de beëindigingsreden van het traject zoals die door de uitvoerder (werkgever) wordt vermeld. Dit kan een onderschatting van de uitstroom naar regulier betaald werk tot gevolg hebben aangezien het de vraag is of een werkgever weet dat een klant regulier aan het werk gaat bij een andere werkgever en dit vervolgens ook registreert.

Soorten reïntegratietrajecten

We gaan nu in op de wijze waarop we het reïntegratieaanbod hebben ingedeeld.

Drie programma's

Het reïntegratieaanbod in Rotterdam was in de onderzoeksperiode ondergebracht in drie programma's: het basisreïntegratieprogramma, het reïntegratieplusprogramma en sociale activering (in de huidige programma-omschrijving aangeduid als het gemeenschapstakenplan).

In de basisreïntegratie is inmiddels de derde contractperiode gestart (vanaf 1 januari 2005). Ons onderzoek had betrekking op de eerste (september 2001 tot maart 2003) en een deel van de tweede contractperiode (maart 2003 tot en met december 2004). Binnen het reïntegratieplus-

¹⁵ We spreken van 'uitstroom naar werk volgens UWV-bestand' indien binnen 32 dagen voor of na de einddatum van de bijstandsuitkering, volgens het UWV een dienstverband is gestart.

programma en de sociale activering is SoZaWe met de aanbieders verschillende contractperioden aangegaan.

Op basis van de gegevens in de trajectbestanden bleek het mogelijk om een indeling te maken naar programma's. We geven nu een korte beschrijving van de inhoud en de belangrijkste verschillen tussen de programma's.

Basisreïntegratie

Het basisreïntegratieprogramma was volledig gericht op het verwerven van betaald werk, bij voorkeur binnen een half jaar. Indien dat niet lukte werd gedurende ten hoogste een jaar extra middelen ingezet, zoals kortdurende scholing en (sollicitatie-) trainingen. In het basisreïntegratieprogramma werd geen gebruik gemaakt van gesubsidieerde arbeid. Wel waren er werkstages (met behoud van uitkering) en premies voor werkgevers bij indienstneming.

Het grootste deel van de basisreïntegratietrajecten werd verzorgd door vier bedrijven die ieder een kwart (geografisch gebied waarbinnen een aantal districten vallen) van de stad bedienden. Deze zogenaamde kwartierbedrijven binnen de basisreïntegratie hadden een gelijke doelgroep en hielden er grotendeels – volgens onderzoek (Van der Aa e.a. februari 2005) - in de vorige contractperiode een gelijksoortige reïntegratiebenadering op na. Naast vier kwartierbedrijven was er – stadsbreed één basisreïntegratiebedrijf voor de zogenaamde 'tweedekans trajecten'.

Daarnaast bestonden er verschillende doelgroepgerichte aanpakken (stedelijke zorg, jongeren, allochtonen, kunstenaars en nuggers) binnen de basisreïntegratie. We hebben de effectiviteit van de generale aanpak (kwartierbedrijven) en van de doelgroepgerichte aanpakken afzonderlijk bepaald.

Reïntegratieplus en WEP

Het reïntegratieplusprogramma was gericht op het verwerven van betaald werk met intensieve middelen, zoals leer/werktrajecten en reïntegratieplaatsen. Het was bedoeld voor klanten die onvoldoende werkervaring en/of opleiding hadden. De trajecten duurden maximaal twee jaar.

De reïntegratieplus bestond uit opleidingstrajecten met baanintentie welke in de onderzoeksperiode door de afdeling IBR van SoZaWe in samenwerking met werkgevers waren opgezet en trajecten welke vroeger door de organisatie Werkstad werden verzorgd: trajecten met loonkostensubsidie (I/D-banen, Wiw-dienstbetrekkingen en Wiw-werkervaringsplaatsen (WEP)). De trajecten bevatten een scholing en/of stagecomponent. Ook de reïntegratieplus kende deels een doelgroepgericht aanbod, bijvoorbeeld voor jongeren en bijstandsmoeders.

De Werkervaringsplaatsen (WEP) hadden – i.t.t. de Wiw-dienstbetrekkingen en de I/D-banen - duidelijk uitstroom naar regulier betaalde arbeid als doel. Deze aanpak hebben we dan ook als zodanig (reïntegratietraject) in de analyse meegenomen.

Sociale activering

Sociale activering richtte zich op klanten met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. De nadruk lag op het aanleren van basale vaardigheden en op het voorkomen van sociaal isolement en ongewenst gedrag. Het programma kon onderverdeeld worden in twee sporen. Alleen het eerste spoor was in principe gericht op uitstroom naar betaald werk. Spoor 2 had maatschappelijke participatie tot doel en was voor ons onderzoek niet van belang. Binnen het uitstroomspoor waren er trajecten die alleen voor jongeren waren bedoeld en trajecten voor de gehele doelgroep sociale activering.

Het doel van spoor 1 kon directe uitstroom naar betaald werk zijn, maar ook doorstroom naar een basisreïntegratie- of reïntegratieplustraject behoorde tot de mogelijkheden.

Aanvullende producten: taalcursussen, beroepsgerichte scholing en jobhunting

Aanbieders konden eventueel aanvullende – door SoZaWe ingekochte - taalcursussen of beroeps-kwalificerende opleidingen en jobhunting inzetten. Jobhunting werd in de onderzoeksperiode slechts op kleine schaal ingezet. Het bleek daarom niet zinvol om de effectiviteit hiervan te onderzoeken.

Alleen bij de basisreïntegratie werden scholing en taalcursussen veelvuldig als aanvullend product ingezet en kon de bijdrage daarvan aan de effectiviteit van het traject apart worden onderzocht. Bij reïntegratieplus vormde scholing veelal een intergraal onderdeel van de trajecten.

Aanbieders

In de twee aanbestedingsperioden waarop ons onderzoek betrekking had, waren vijf verschillende aanbieders van basisreïntegratietrajecten (kwartierbedrijven) en één basisreïntegratiebedrijf stads-breed werkzaam ('tweedekanttrajecten'). Binnen de reïntegratieplus en sociale activering bleek het - gezien het grote aantal aanbieders en daarbij soms geringe aantallen deelnemers - niet zinvol een nadere uitsplitsing te maken.

Binnen trajecten werden door de aanbieders verschillende producten voor klanten ingezet en (in beperkte mate) volgens verschillende reïntegratiemethodieken gewerkt (zie Van der Aa e.a., februari 2005). Dit kon echter niet vanuit de gebruikte bestanden worden bepaald.

Klantkenmerken

We hebben drie soorten klantkenmerken onderzocht: demografie, sociaal-economische situatie en persoonlijke omstandigheden. Een bijzonder gegeven waren de belemmeringen voor arbeidsparticipatie. Het ging hierbij om de indruk van de klantmanager en het betreft dus een sterk subjectief gegeven. In de bestanden ontbraken (bruikbare) gegevens omtrent motivaties en gedrag van klanten in relatie tot arbeidsreïntegratie.

In de onderstaande tabel staan de verschillende onderzochte klantkenmerken vermeld. Een aantal bronvariabelen hebben we bewerkt/ gecategoriseerd om ze informatiever te maken voor onderzoek. Informatief betekent dat we op basis van eerder onderzoek verwachtte dat ze in belangrijke mate samenhangen met het verloop van het reïntegratieproces en aansluiten bij de wijze waarop het beleid klanten in groepen indeelt.

Tabel 10 Gebruikte klantkenmerken

Kenmerk	Indeling
<i>Demografie</i>	
leeftijdscategorieën	t/m 22, 23 t/m 30, 31 t/m 36, 37 t/m 43, 44 t/m 50, 51 t/m 57,5
geslacht	Man / vrouw
gezinssituatie	Alleenstaand / éénouder / samenwonend alleenstaand, eenouder met jongste kind 0-4, eenouder met jongste kind 5-12, eenouder met jongste kind 13-20, samenwonend zonder kinderen, samenwonend met jongste kind 0-4, samenwonend met jongste kind 5-12, samenwonend met jongste kind 13-20
ethniciteit	autochtoon (geen allochtone ouders)/ tweede generatie allochtoon/ eerste generatie allochtoon (Surinamers, Antillianen, Kaapverdianen, Turken, Marokkanen, Noord-mediterraan (joeg, Italië, Tunesië), overig, onbekend).
<i>Sociaal-economisch</i>	
opleiding	Hoogste opleiding: geen/ LO, VMBO, MBO/Havo/VWO, HBO/Wo
fasering	afstand tot de arbeidsmarkt/ bemiddelbaarheid (fase 1,2,3,4)
<i>Persoonlijke omstandigheden</i>	
belemmeringen arbeid	Ziet klantmanager belemmeringen voor arbeidsinschakeling: scholing, leeftijd, zorg kinderen, sociale en medische situatie

Bijlage 2 Indeling contracten april 2005 SoZaWe met indeling voor onderzoek

Contractnr	Bedrijf	Contract	Gehanteerde indeling onderzoek		
			program	aanpak	nadere indeling
- basisreïntegratie					
2001_01	A. Calder	Basisreïntegratie	Basis	Kwartier	Bedrijf, periode 1
2001_02	Hudson	Basisreïntegratie	Basis	Kwartier	Bedrijf, periode 1
2001_03	Sagenn	Basisreïntegratie	<i>Analyse niet mogelijk, gegevens ontbreken</i>		
2001_04	Maatwerk	Basisreïntegratie	Basis	Kwartier	Bedrijf, periode 1
2001_05	Hudson	BasisreïntegratieREA	Basis	Kwartier	Bedrijf, periode 1
2001_06	A. Calder	BasisreïntegratieREA	Basis	Kwartier	Bedrijf, periode 1
2001_07	Kliq	Basisreïntegratie Stedelijke Zorg	Basis	Doelgroep	Bedrijf
2001_08	Kliq	Stimuleringsprojecten allocht. (spar)	Basis	Doelgroep	Bedrijf
2001_11	Kliq	BasisreïntegratieREA	Basis	Kwartier	Bedrijf, periode 1
2001_12	Kliq	Basisreïntegratie nuggers	<i>Behoort niet tot onderzoek</i>		
2001_14	B&A Aanzet	Basisreïntegratie	Basis	Stedelijk	Bedrijf, periode 1
2003_01	A. Calder	Basisreïntegratie	Basis	Kwartier	Bedrijf, periode 2
2003_02	Hudson	Basisreïntegratie	Basis	Kwartier	Bedrijf, periode 2
2003_03	Sagenn	Basisreïntegratie	Basis	Kwartier	Bedrijf, periode 2
2003_04	Kliq	Basisreïntegratie	Basis	Kwartier	Bedrijf, periode 2
2003_05	B&A Aanzet	Basisreïntegratie	Basis	Stedelijk	Bedrijf, periode 2
2003_06	Kliq	Basisreïntegratie Stedelijke Zorg	Basis	Doelgroep	Bedrijf
2003_07	Sagenn	Basisreïntegratie nuggers	<i>Behoort niet tot onderzoek</i>		
2003_08	Hudson	Basisreïntegratie inburgering	Basis	Doelgroep	Bedrijf
2003_12	Four Star	Basisreïntegratie jongeren	Basis	Doelgroep	Bedrijf
2003_13	Kliq	Stimuleringsprojecten allocht. (spar)	Basis	Doelgroep	Bedrijf
2003_36	Four Star	Reïntegratie kunstenaars	Basis	Doelgroep	Bedrijf
- Reïntegratieplus (scholing met baanintentie)					
2003_16	DMK		Reïnt plus	Reïnt plus	Bedrijf
2003_17	Via Werk		Reïnt plus	Reïnt plus	Bedrijf
2003_19	Catch & Match		Reïnt plus	Reïnt plus	Bedrijf
2003_21	Sagenn		Reïnt plus	Reïnt plus	Bedrijf
2003_22	Bickers manag.		<i>Analyse niet mogelijk, onvold. gegevens</i>		
2003_29	Sollt		<i>Analyse niet mogelijk, onvold. gegevens</i>		
2003_41	Aanbouw		Reïnt.plus	Reïnt.plus	Bedrijf
2003_43	United Restart		Reïnt plus	Reïnt plus	Bedrijf
2003_45	Aanbeeld		<i>Analyse niet mogelijk, onvold. gegevens</i>		
2004_19	Albeda		Reïnt.plus	Reïnt.plus	Bedrijf
2001_17	Albeda		Reïnt plus	Reïnt plus	Bedrijf
- Reïntegratieplus (Werkervaringsplaatsen)					
101	St.Instroomstelsel		Reïnt plus	WEP	Geen
102	Bv. Aanbouw		Reïnt plus	WEP	Geen
108	DMK		Reïnt plus	WEP	Geen
109	Samenwerking Rijnmond		Reïnt plus	WEP	Geen
110	Stichting Werkoperatie		Reïnt plus	WEP	Geen
112	Rotterdam Quality Group		Reïnt plus	WEP	Geen
113	Sagenn		Reïnt.plus	WEP	Geen
114	Alexander Calder		Reïnt plus	WEP	Geen

Contractnr	Bedrijf	Contract	Gehanteerde indeling onderzoek		
			program	aanpak	nadere indeling
- Gemeenschaptaken/sociale activering (bij klanten met arbeidsreïntegratietraject)					
2003_15	Sagenn	Sociale activering uitstroom	Soc. Act.	Uitstroom	Geen
2003_23	Futuro	Reïntegratie jongeren	Soc. Act.	Uitstroom	Geen
2003_24	St. Wenk	Reïntegratie jongeren	Soc. Act.	Voortrajecten	Geen
2003_25	Ch. Sports	Reïntegratie jongeren	Soc. Act.	Uitstroom	Geen
2003_26	St. Buurtwerk Alex	Reïntegratie jongeren	Soc. Act.	Voortraj	Geen
2003_31	St. Opboxen	Reïntegratie jongeren	Soc. Act.	Voortraj	Geen
2003_39	St. Onbenutte Kwal	Sociale activering uitstroom	Soc. Act.	Voortraj.	Geen
2003_49	St. Mikado	Sociale activering uitstroom	Soc. Act.	Voortraj.	Geen
2003_40	Kraamzorg Ned	Opleiding met baangarantie	<i>Analyse niet mogelijk, onvold. gegevens</i>		

Contractnr	Bedrijf	Programma	Voorstel indeling		
			algemeen	Program	nadere indeling
- scholing (bij klanten met basisreïntegratietraject)					
2001_13	Matrix	Beroepskwalificerende opleiding	deelprod.	Beroepsger	Geen
2003_11	Kaleos	Educatie Nederlandse taal	deelprod.	Taalcursus	Geen
2003_33_1	Kaleos	Beroepskwalificerende opleiding	deelprod.	Beroepsger	Geen
2003_33_2	Matrix	Beroepskwalificerende opleiding	deelprod.	Beroepsger	Geen
2003_33_3	Albeda	Beroepskwalificerende opleiding	deelprod.	Beroepsger	Geen
2003_37	Kaleos	Beroepskwalificerende opleiding	deelprod.	Beroepsger	Geen
2003_42	Erasmus Plus BV	Beroepskwalificerende opleiding	deelprod.	Beroepsger	Geen
2003_44	Erasmus Plus BV	Beroepskwalificerende opleiding	deelprod.	Beroepsger	Geen
- overige/ faciliterende voorzieningen					
2003_18	PAR	deelproduct (assessments)	deelprod.	Reïntplus/basis	Geen
2003_20	Sagenn	Jobhunting	deelprod.	Reïnt plus	Geen
2004_23	United Restart	Jobhunting	deelprod.	Reïnt.plus	Geen

Bijlage 3 Gebruikte model

Duurmodel

Het doel van ons onderzoek is het bepalen van de effectiviteit van trajecten. Als maat van succes voor deze effectiviteit hebben we de snelheid van uitstroom naar regulier werk gekozen. We willen de uitstroom naar werk van de groep die een traject krijgt vergelijken met de groep die geen traject krijgt. Deze vergelijking kan niet direct gemaakt worden omdat de groep die een traject krijgt selectief kan zijn, dat wil zeggen - afgezien van reïntegratie - andere kansen kan hebben op uitstroom naar werk

Bij het berekenen van de effectiviteit hebben we daarom gebruik gemaakt van een zogenaamd hazard rate model. In dit model wordt voor elke dag dat een cliënt in de bijstand zit de conditionele kans op uitstroom naar werk geschat. Conditioneel wil zeggen: gegeven het feit dat de cliënt tot dan toe niet uitgestroomd is. In dit model wordt geschat wat de invloed is van persoons- en arbeidsmarktkenmerken op de kans op uitstroom. Het 'blootstaan aan een reïntegratietraject' is een kenmerk dat tijdsafhankelijk is: het effect van een reïntegratietraject loopt op een gegeven moment af: uitstroom naar werk na afloop van het traject wordt niet meer beschouwd als resultaat van het traject. Door te corrigeren voor persoons- en arbeidsmarktkenmerken resteert uiteindelijk het netto-effect van reïntegratie.

Zoals eerder uitgelegd komt hiermee het individuele onderscheid tussen experimentele en controlegroep te vervallen. Een bijstandsccliënt die een traject ontvangt, zit voor het deel van zijn bijstandsduur dat hij aan het traject blootgesteld is in de experimentele groep en daarvoor en daarna in de controlegroep. Ook kan het voorkomen dat een cliënt meerdere trajecten binnen een uitkeringsduur heeft.

Modelspecificatie voor netto-effectiviteit

Stel $F(t) = P(T < t)$ is de verdelingsfunctie van de duur, met bijbehorende dichtheidsfunctie:

$$f(t) = dF(t) / dt .$$

De "hazard", de kans op uitstroom op tijdstip t gegeven dat iemand op dat tijdstip nog in de uitkering zit, is dan:

$$\theta(t) = \frac{f(t)}{1 - F(t)} \tag{1}$$

In het geval van uitstroom naar werk hebben we aangenomen dat de kans door de tijd heen kan veranderen. Om deze vrijheid te specificeren, kiezen we voor een kansverdeling met een parameter voor duurzaamheid. Een handige verdeling die deze eigenschap bezit is een Weibull-verdeling. Dit leidt tot de volgende specificatie:

$$\theta_w(t) = \exp(X_w(t)\beta_w)\alpha t^{\alpha-1} \quad (2)$$

β_w geeft hierin het effect van persoonskenmerken op de hazard aan en α de duurzaamheid. Daarnaast zien we dat de variabelen tijdsafhankelijk kunnen zijn, bijvoorbeeld trajecten waarvan de effectiviteit (beleidsmatig) na een bepaalde periode weer afloopt.

Naast de kans dat iemand uitstroomt naar werk gegeven dat hij/zij nog in de uitkering zit, kunnen we ook de kans dat iemand op tijdstip t nog niet is uitgestroomd naar werk bepalen. Dit heet de survival functie:

$$S_w(t) = \exp(-\exp(X_w(t)\beta_w)t^\alpha) \quad (3)$$

Deze functie is belangrijk voor het bepalen van de uitkeringsduurverkorting.

De effecten op de uitstroomkans naar werk zijn geschat met de methode van *maximum likelihood*. Dit houdt in dat de kans gemaximeerd wordt dat de waarnemingen in de praktijk door de parameters van het model gegenereerd worden. Voor de schatting is een aselechte steekproef getrokken van de cliënten zonder traject omdat anders het aantal trajectperiodes relatief klein is ten opzichte van de niet-trajectperiodes. Op deze wijze wordt meer gewicht toegekend aan het zo betrouwbaar mogelijk schatten van de effecten van reïntegratie.

Als modelvariant hebben we ook een model geschat met niet-waargenomen heterogeniteit, gemodelleerd volgens een gamma-verdeling. Het bleek dat voor het doel van dit onderzoek deze specificatie weinig toegevoegde waarde had. Alleen de geschatte duurzaamheid verandert hierdoor sterk, hetgeen ook op basis van de theorie verwacht mocht worden.

Bepaling van uitkeringsduurverkorting op basis van netto-effectiviteit

Bovenstaande functies en de bijbehorende schattingen geven inzicht in de kansen dat iemand uitstroomt naar werk. Om inzicht te krijgen in de uitkeringsduurverkorting die een bepaald traject oplevert, moeten we ook corrigeren voor de uitstroom wegens overige redenen. Als iemand namelijk al is uitgestroomd wegens overige redenen kan hij niet meer uitstromen naar werk en andersom.

Om de uitkeringsduurverkorting te bepalen hebben we zowel de kans op uitstroom naar werk als de kans op uitstroom wegens overige redenen bepaald. In het model voor uitstroom wegens overige redenen hebben we aangenomen dat de kans niet door de tijd verandert. Als specificatie voor de kansverdeling zijn we uitgegaan van een exponentiële verdeling. De hazard voor overige uitstroom is dan:

$$\theta_{ov}(t) = \exp(X_{ov}(t)\beta_{ov}) \quad (4)$$

De hazard, de variabelen en de effecten zijn uitstroomspecifiek. Voor uitstroom overig verschillen deze dus van uitstroom naar werk.

Aangezien deze processen onafhankelijk van elkaar verondersteld worden is de totale hazard:

$$\theta_{tot}(t) = \theta_w(t) + \theta_{ov}(t) \quad (5)$$

De bijbehorende survival functies voor uitstroom overig en uitstroom werk zijn respectievelijk gelijk aan:

$$S_{ov}(t) = \exp(\exp(X_{ov}\beta_{ov})t) \quad \text{en} \quad S_w(t) = \exp(\exp(X_w\beta_w)t^\alpha) \quad (6)$$

Uit deze twee uitstroom specifieke survival functies kan de samengestelde survival bepaald worden:

$$S_{tot}(t) = S_{ov}(t)S_w(t) \quad (7)$$

Met behulp van deze survival functie kunnen we op ieder tijdstip t bepalen hoe groot de kans is dat iemand nog in de uitkering zit. Door iedere dag deze kans te bepalen gedurende een bepaalde periode berekenen we het verwacht aantal uitkeringsdagen in die periode. Wij hebben hierbij gekozen voor een periode van 10 jaar:

$$\sum_{t=1}^{3650} S_{tot}(t) \quad (8)$$

Stel nu dat de survival $S_{tot}(t)$ het verwacht aantal uitkeringsdagen zonder traject geeft en de survival $S'_{tot}(t)$ het verwacht aantal uitkeringsdagen met traject. De uitkeringsduurverkorting volgt dan uit:

$$\sum_{t=1095}^{3650+1095} \frac{S_{tot}(t)}{S_{tot}(1095)} - \sum_{t=1095}^{3650+1095} \frac{S'_{tot}(t)}{S'_{tot}(1095)} \quad (9)$$

Hierin is $t=1095$ de dag dat een traject wordt ingezet. Dit is het gemiddelde van de onderzoeksgroep, namelijk 3 jaar na start van de bijstandsuitkering. We hebben hierbij de survivalfunctie(s) herschaald, omdat een traject in principe alleen aan iemand gegeven kan worden die op dat moment in de uitkering zit.

Bij het presenteren van verwachte uitkeringsduur is het noodzakelijk om te werken met een referentie-individu. De survivalfunctie is namelijk voor iedere combinatie van persoonskenmerken (X) anders. De effecten op de duur voor verschillende persoonskenmerken hebben we vervolgens

bepaald door telkens een persoonskenmerk te variëren, de alternatieve survival te bepalen en het verschil in aantal bespaarde uitkeringsdagen met het referentie-individu te bepalen.

We hebben de effecten van de trajecten daarbij opgesplitst naar de verschillende variabelen binnen een categorie (bijvoorbeeld de categorie leeftijd naar alle leeftijdsgroepen) en deze nieuwe schattingsresultaten gebruikt, om het effect van reïntegratie van een specifieke groep zo goed mogelijk te bepalen. Hierbij zijn de parameters van de persoons- en arbeidsmarktkenmerken uit het basismodel vastgeprikt om de verschillende schattingsresultaten onderling vergelijkbaar te houden.

Bijlage 4 Tabellen met schattingsresultaten

Tabel 11 Effecten op de duur tot werkhervatting (tussen haakjes referentiegroep)

	parameter	t-waarde
constante	7,5663	68,8
vrouw (man)	0,1702	5,3
Leeftijd (<=22)		
23-29	-0,1663	-3,6
30-36	-0,0388	-0,8
37-43	0,2381	4,4
44-50	0,4226	6,6
51-57	0,9149	9,8
Opleiding (LO)		
VMBO	-0,3047	-8,1
MBO / HAVO / VWO	-0,7576	-16,4
HBO / WO	-1,0081	-14,4
onbekend	-0,7661	-16,1
Huishoudsituatie (alleenstaand)		
eenouder met kind 0-4	0,5551	8,2
eenouder met kind 5-12	0,0297	0,5
eenouder met kind 13-20	-0,4863	-5,3
samenwonend zonder kinderen	-0,3207	-4,7
samenwonend met kind 0-4	-0,3943	-6,9
samenwonend met kind 5-12	-0,5088	-8,1
samenwonend met kind 13-20	-0,1211	-0,9
Districten (1)		
2	0,1546	2,1
3	0,3778	5,0
4	0,2249	2,9
5	0,3777	4,9
6	0,3762	4,7
7	0,1664	2,2
8	0,5018	6,5
9	0,3543	4,5
Onbekend	0,2498	2,9
Etniciteit (autochtoon)		
tweede generatie	0,0906	1,8
Surinamer	0,0247	0,4
Antilliaan	0,3501	5,5
Kaapverdiaan	-0,1587	-1,6
Turk	0,0511	0,9
Marokkaan	0,5352	8,1
Noord-mediterraan	0,1961	2,1
overig	0,2087	4,2
onbekend	-0,1172	-2,4

	parameter	t-waarde
Wensberoep (<>oud)		
= oude beroep	0,1265	2,2
onbekend	-0,4510	-9,8
Belemmering		
- scholing	0,3124	6,9
- leeftijd	1,0814	9,2
- zorg kind	0,6612	11,4
- sociaal	0,5446	10,1
- medisch	1,1100	20,3
Fase (fase 1)		
fase 2	0,1433	1,7
fase 3	0,5128	9,5
fase 4	0,7217	13,7
onbekend	0,0866	2,2
hoeft niet	0,6819	13,7
Reïntegratietrajecten (geen)		
Basisreïntegratie	-0,6215	-12,7
Bijzondere groepen	-0,9124	-5,9
Reïntegratieplus	-1,2087	-6,7
Sociale Activering	-0,6749	-3,1
WEP	-2,9408	-37,5
Scholing bij basis	1,0297	2,2
Taal bij basis	1,1108	2,9
Instroom		
instroom <1997	1,1975	27,5
instroom 1997-2000	0,4437	11,1
Conjunctuur (2000)		
2001	0,1247	2,6
2002	0,0918	1,7
2003	0,1540	2,7
2004	-0,2399	-3,5

Tabel 12 Effecten op de duur tot overige uitstroom (tussen haakjes referentiegroep)

	parameter	t-waarde
constante	7,8001	93,5
vrouw (man)	0,2300	9,3
Leeftijd (<=22)		
23-29	0,3957	11,8
30-36	0,4191	11,8
37-43	0,4953	13,0
44-50	0,6010	13,9
51-57	0,6393	12,9
Opleiding (LO)		
VMBO	-0,1885	-6,7
MBO / HAVO / VWO	-0,1104	-2,6
HBO / WO	0,1982	2,3
onbekend	-0,6952	-21,3
Huishoudsituatie (alleenstaand)		
eenouder met kind 0-4	0,1412	3,2
eenouder met kind 5-12	0,0075	0,2
eenouder met kind 13-20	-0,0361	-0,5
samenwonend zonder kinderen	-0,1112	-2,3
samenwonend met kind 0-4	0,3996	6,3
samenwonend met kind 5-12	0,3303	5,1
samenwonend met kind 13-20	0,4084	3,6
Districten (1)		
2	0,2006	3,3
3	0,2354	3,8
4	0,1595	2,5
5	0,3174	5,0
6	0,3792	5,7
7	0,2031	3,2
8	0,2463	4,0
9	0,2064	3,2
onbekend	-0,2352	-3,8
Etniciteit (autochtoon)		
tweede generatie	-0,0876	-1,9
Surinamer	-0,0609	-1,3
Antilliaan	-0,2832	-5,9
Kaapverdiaan	-0,1828	-2,0
Turk	0,1698	3,0
Marokkaan	0,1545	2,9
Noord-mediterraan	0,3642	3,8
overig	-0,0111	-0,3
onbekend	-1,2160	-35,1
Wensberoep (<>oud)		
= oude beroep	0,0351	0,7
onbekend	-0,3930	-10,0

	parameter	t-waarde
Belemmering		
- scholing	0,1865	5,5
- leeftijd	0,5104	8,9
- zorg kind	0,6001	13,4
- sociaal	-0,0151	-0,5
- medisch	0,5097	15,4
Fase (fase 1)		
fase 2	0,0711	0,8
fase 3	0,0353	0,8
fase 4	0,0322	0,8
onbekend	-0,3341	-10,0
hoeft niet	0,0339	0,9
Instream		
instream <1997	0,7282	23,2
instream 1997-2000	0,2762	9,5
Conjunctuur (2000)		
2001	-0,0681	-2,0
2002	-0,1450	-4,1
2003	-0,5421	-15,4
2004	-0,5877	-13,0